

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงานวิจัย

การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง
โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ
ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะป๋าล จังหวัดเชียงราย
(Strengthening Upland Community
by Using Community-Based Tourism as a Tool
at Baan Natoe Learning Center, Maefahluang District, Chiang Rai)

โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ

ธันวาคม 2560

สัญญาเลขที่ RDG5950059

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

แผนงานวิจัย

การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง
โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ
ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปาย
จังหวัดเชียงใหม่

(Strengthening Upland Community
by Using Community-Based Tourism as a Tool
at Baan Natoe Learning Center, Mae Fah Luang District,
Chiang Rai)

คณะผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน
ดร.สวิตญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีนันท์
ดร.สุพัทธา พรหมพิชัย
อาจารย์กาญจนา สมมิตร

สังกัด

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย
มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.-สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัยเรื่อง “การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ทุนมุ่งเป้าประจำปีงบประมาณ 2559 โดยพื้นที่ในการพัฒนาอยู่ใน ตำบลเทิดไทย อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย ศูนย์การเรียนบ้านนาโต บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ รวมเป็น 4 กลุ่ม มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปจากความแตกต่างในเรื่องสภาพพื้นที่ สภาพแวดล้อม ชาติพันธุ์ และการนับถือศาสนา การศึกษาค้นคว้าทำให้เกิดแก่นำจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 4 กลุ่ม เส้นทางท่องเที่ยวและโปรแกรมท่องเที่ยวใหม่ในตำบลแม่สลองใน และฐานข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถนำมาสื่อสารแลกเปลี่ยนกับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้อย่างภาคภูมิใจ

การศึกษาในครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องมาจากการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนของทั้ง 3 หมู่บ้าน และบุคลากรของศูนย์การเรียนบ้านนาโต รวมถึงการสนับสนุนจากผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่สนับสนุนส่งเสริมให้คณะนักวิจัยได้มีโอกาสทำงานวิจัยในพื้นที่ร่วมกัน จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดีและมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพให้กับคนบนพื้นที่สูง และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ที่ได้ประโยชน์อีกด้วย

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กล่าวถึงข้างต้นรวมถึงที่มีได้กล่าวถึง และขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่อุดหนุนทุนวิจัยให้กับคณะผู้วิจัย ทำให้ได้มีโอกาสพัฒนางานวิจัยที่มีคุณประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง และคณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ดร.เบญจวรรณ สร้างนิทร คุณศรีวิการ์ เมฆธวัชชัยกุล ดร.สุนันทา ชูตินันท์ คุณสุเทพ เกื้อสังข์ และ ดร.อดิษฐ์ ชัยรัตนานนท์ ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อแผนงานวิจัยเล่มนี้เป็นอย่างยิ่ง รวมถึงขอบคุณคณะทำงานของสำนักประสานงานโครงการวิจัยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ช่วยอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาในการดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการทำรายงานผลการวิจัย

ลงนาม.....(ผู้อำนวยการแผน)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน)

ธันวาคม 2560

บทสรุปผู้บริหาร
(Executive Summary)

แผนงานวิจัย
การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง
โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต๋
อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

(Strengthening Upland Community
by Using Community-Based Tourism as a Tool
at Baan Natee Learning Center, Maefahluang District,
Chiang Rai)

คณะผู้วิจัย	สังกัด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่
ดร.สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์ ตริรัตน์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ดร.สุพัตรา พรหมพิชัย	วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย
อาจารย์กาญจนา สมมิตร	มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตสังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพื้นที่ และได้มีพระราชดำริอยากให้มีการสอนอาชีวศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนในพื้นที่ให้มีความรู้ทางด้านการเกษตรเพื่อประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ของตนเองโดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ตั้งอยู่ที่บ้านนาโตตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยมีพื้นที่ให้บริการ 13 หมู่บ้าน ของตำบลแม่สลองใน และตำบลเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นชาวไทยภูเขา 6 ชชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยใหญ่ จีนยูนนาน อาข่า ลาหู่ ลีซอและม้ง จัดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตร (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เน้นด้านการเกษตรที่สูงโดยใช้องค์ความรู้จากโครงการหลวงและผลการวิจัยการเกษตรที่สูง ประกอบด้วยฐานอาชีพ 14 ฐานอาชีพ เช่น อาชีพเลี้ยงไก่ดำ อาชีพปลูกผักทองญี่ปุ่น อาชีพปลูกเก๊กฮวย เป็นต้น

จากการรายงานผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย ประจำปี 2557 ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนากำลังคนสายอาชีพให้แก่เยาวชนและชุมชนบนพื้นที่สูงบ้านนาโต” เพื่อหาแนวทางพัฒนากำลังคนสายอาชีพให้แก่เยาวชนบนพื้นที่สูงสนองพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ณ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2558 พบว่า 1) เยาวชนในพื้นที่ที่สำเร็จการศึกษาแล้ว กลับมาประกอบอาชีพในพื้นที่ของตนเองน้อยมาก และ 2) เห็นศักยภาพของพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์ การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญที่หลายๆ ประเทศนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำการอาชีพเกิดการจ้างงานทำให้ประชาชนมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการท่องเที่ยวยังเป็นอุตสาหกรรมที่ลงทุนน้อยที่สุด บัญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ (2557) กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย สอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) เพราะเป็นรูปแบบจัดการการท่องเที่ยวที่ช่วยให้คนในชุมชนทุกระดับวัย และทุกอาชีพได้มีส่วนร่วมและกำหนด

บทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มพูนความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอก มีความเชื่อมั่นในการนำเสนอ ‘ปัญหาและความต้องการ’ กับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับนักท่องเที่ยว คนและหน่วยงานที่มาศึกษาดูงาน (<http://www.cbt-i.org>)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนากำลังคนสายอาชีพให้แก่เยาวชนและคนในชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย เพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชนและคนในชุมชนให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างรายได้เสริมให้สามารถอยู่ในพื้นที่ ไม่ต้องอพยพลงมาทำงานหารายได้ในเมือง ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะทำให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้ดำรงอยู่สืบไป เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นบนพื้นที่สูงในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตได้อย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงาน

1.2.1 เพื่อพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ให้เกิดมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเหมาะสม

1.2.2 เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับคนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง

1.2.3 เพื่อพัฒนาการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

1.2.4 เพื่อพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

1.2.5 เพื่อเสนอแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 พื้นที่วิจัย แผนงานวิจัยนี้มีทั้งหมด 3 โครงการย่อย ซึ่งโครงการย่อยที่ 1 – 3 ทำการศึกษาข้อมูลจากพื้นที่ที่อยู่ในเขตบริการของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตตำบลแม่สลองใน อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย ได้แก่ บ้านนาโตบ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระรวมถึงศึกษาข้อมูลภายในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตด้วย โดยโครงการย่อยที่ 3 ศึกษาข้อมูลด้านการตลาดซึ่งทำการศึกษาในพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายทั้งในจังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่

1.3.2 ระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่ 1 มิถุนายน 2559 ถึง 31 พฤษภาคม 2560

1.3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 บุคลากร นักเรียน และนักศึกษา ของศูนย์การเรียนบ้านนาโต ซึ่งตั้งอยู่ใน ตำบลแม่สะลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี เชียงราย โดยบุคลากรประกอบด้วย อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ของศูนย์ จำนวน 53 คน

กลุ่มที่ 2 ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ตำบล แม่สะลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยประกอบด้วย แกนนำชุมชน สมาชิกองค์กร บริหารส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่องค์กรรัฐบาลและองค์กรเอกชนกลุ่มเยาวชนกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่ม แม่บ้าน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ศิษย์เก่าของศูนย์การเรียนบ้านนาโต และประชาชนทั่วไป จำแนกเป็น บ้านนาโต จำนวน 892 คน บ้านโป่งไฮ จำนวน 339 คน และบ้านห้วยกระ จำนวน 814 คน

กลุ่มที่ 3 นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และจังหวัด เชียงใหม่ และเคยมีประสบการณ์ท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างๆ

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จากประชากรกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ใช้ วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกโดยใช้หลักเหตุผลและ วิจารณ์ญาณของผู้วิจัย โดยมีเกณฑ์การเลือกคือ เลือกตัวอย่างที่มีความสมัครใจ และมีศักยภาพใน การให้ข้อมูลและการทำงานร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของแต่ละ โครงการวิจัย ส่วนประชากรกลุ่มที่ 3 โดยใช้วิธีการคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Yamane

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 ด้านเนื้อหาและตัวแปรที่ศึกษา แผนงานวิจัยกำหนดเนื้อหาที่จะทำการศึกษาไว้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ทรัพยากรในพื้นที่ 2) ด้านการบริหารจัดการ และ 3) ด้านการตลาด

1.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ทั้งเครื่องมือที่เพื่อการวิจัย เชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ

1.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชน แกนนำ และทรัพยากรท้องถิ่น โดยเครื่องมือที่ออกแบบไว้ โดยการเก็บรวบรวมในพื้นที่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนบ้านนาโต ตำบลแม่สะลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และ 2) การเก็บข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย โดยการแจกแบบสอบถามที่ พัฒนาและตรวจสอบแล้ว ให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และจังหวัด เชียงใหม่ และเคยมีประสบการณ์ท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ท่องเที่ยว

1.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูลได้แก่ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) มัธยฐาน (Median) พิสัย (Range) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้นและทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description)

2. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

2.1 สรุปผลการวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 โครงการวิจัยย่อย ผลจากการดำเนินงานวิจัยของแต่ละโครงการวิจัยทำให้เกิดผลลัพธ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้เกิดมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเหมาะสม ดังนี้

1) เกิดฐานข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยว 4 กลุ่มจากชุมชน 3 ชุมชน และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ที่แกนนำของแต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วยข้อมูลชุมชนในมิติต่างๆ ได้แก่ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยกิจกรรมการได้มาของข้อมูล 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสืบค้นข้อมูล การทบทวนข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และการติดตาม ซึ่งชุมชนจะได้รับข้อมูลคืนเพื่อเป็นฐานข้อมูลของชุมชนในการนำไปใช้ประโยชน์อื่นๆ ต่อไป

2) เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวของแต่ละกลุ่ม ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันตามฐานข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ดังนี้

(1) บ้านนาโต กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่เลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนา โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ วัด พระธาตุ ศาลเจ้าบ้าน ศาลเจ้าเมือง เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามแม่น้ำคำ หมอสมุนไพร รำวงไทยใหญ่ การแสดงกาจอมเพลง อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ทอผ้าไทยลื้อ จักสานไม้ไผ่ จักสานไผ่คา การทำขนม การนวดจับเส้น และอาหารการกินของชาติพันธุ์ไทยใหญ่

(2) บ้านโป่งไฮ กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์อาข่า และปาดูร์กซ์ โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ เส้นทางเดินป่าอาข่า พื้นที่กว่า 2,000 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำแหล่งอาหารของคนในชุมชน ถ้ำค้างคาว วัดโป่งไฮ การดำข้าว ปอก การปั่นฝ้าย การทอผ้า การจักสานไม้ไผ่ การตีมีด และอาหารการกินของชาติพันธุ์อาข่า

(3) บ้านห้วยกระ กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ของชาติพันธุ์อาข่าแบบดั้งเดิม โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ ประตุมูบ้านด้านหน้าและด้านหลัง ศาลเจ้า ลานโล้งซิงซ่า ซิงซ่าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จักสานหวาย ปักผ้า การเล่นเกม การแสดงกระทงไม้ไผ่ และอาหารการกินของชาติพันธุ์อาข่า

(4) ชมรมชีววิถี ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้จากฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรที่มีอยู่แล้ว โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี1 การใช้ EM มาขยายเป็นฮอร์โมนในแปลงพืชต่างๆ และสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น ไก่ หมู เป็นต้น ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี2 เน้นสมุนไพรและการสกัดสารชีวภาพจากสมุนไพร และฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ

3) กลุ่มท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่ม มีผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์จากการระดมความคิดเห็นในแต่ละกลุ่ม ได้แก่ บ้านนาโต เป็นกระเป๋าผ้าขนาดเล็กเย็บด้วยมือและตกแต่งด้วยผ้าทอลายภูมิปัญญาไทยลื้อ บ้านโป่งไฮ ใช้เมล็ดลูกเดือยจากลำห้วยตามธรรมชาติมาสอนให้นักท่องเที่ยวร้อยเป็นสร้อยข้อมือแล้วนำกลับไปเป็นของที่ระลึก บ้านห้วยกระ เป็นพวงกุญแจเย็บเป็นรูปหมอนปักกลดลายอาข่าแล้วมัดด้วยใบชาตากแห้งคั่วหอม และชมรมชีววิถี เป็นไข่แดงที่ใช้สำหรับประเพณีปีใหม่ไข่แดงของชาติพันธุ์อาข่า ซึ่งสืบทอดมาจากรากพืชธรรมชาติที่สีจะติดทนนาน โดยจะใช้เส้นฝ้ายถักใส่ไข่เพื่อให้คล้องคอหรือถือ ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการให้ไข่แดงของอาข่าหมายถึงการมอบความโชคดีให้กับคนที่ได้รับไข่

2.1.2 ชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง ดังนี้

1) เกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 กลุ่ม ในตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง ในแต่ละกลุ่มมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่ม ดังนี้

(1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการจำนวน 11 คน โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรียุญติก และกรรมการ และมีที่ปรึกษา จำนวน 1 คน

(2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ จำนวน 9 คน โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และกรรมการ และมีที่ปรึกษา จำนวน 1 คน

(3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ จำนวน 10 คน โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และกรรมการ และมีที่ปรึกษา จำนวน 2 คน

(4) ชมรมชีววิถี ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ จำนวน 10 คน โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประธานสัมพันธ์ นายทะเบียน และกรรมการ และมีครูและเจ้าหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา จำนวน 7 คน โดยจะทำหน้าที่ดูแลให้คำปรึกษากรรมการในตำแหน่งต่างๆ

2) เกิดระบบการบริหารจัดการภายในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้ง 4 กลุ่ม แกนนำมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมของชุมชน มีโครงสร้างกลุ่มและคณะกรรมการตามโครงสร้างที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคน มีกฎกติกาต่างๆ เบื้องต้นที่จำเป็นของกลุ่ม เช่น กฎของคณะกรรมการ และกติกากิจการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน เป็นต้น มีความรู้ความเข้าใจและมีการจัดทำเกี่ยวกับการบันทึกเอกสารต่างๆ ที่จำเป็นเบื้องต้น เช่น บันทึกใบเสร็จรับเงิน บันทึกการประชุม เป็นต้น ซึ่งการบริหารจัดการกลุ่มทำให้แกนนำมีความตระหนักถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตนหรือเฉพาะกลุ่ม มีหลักการที่ชัดเจนในการกระจายผลประโยชน์ที่กลุ่มได้รับจากกิจกรรมท่องเที่ยวไปพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผู้นำและคนชุมชนรับทราบและยอมรับ

3) เกิดผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายเป็นอาชีพเสริมให้กับคนบนพื้นที่สูง ใน 4 กลุ่มท่องเที่ยว จำนวน 22 คน ที่มีความพร้อมในการนำเที่ยวและนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และฐานเรียนรู้ในชุมชนของตนเอง ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้ยังสามารถกระตุ้นให้ชุมชนเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และฐานเรียนรู้ ที่สามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือเป็นเครื่องมือในการนำเที่ยวได้ ทำให้เกิดความตระหนักในสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว และจะทำให้เกิดการทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรในชุมชนให้คงอยู่สืบไป

2.1.3 การพัฒนาการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ ดังนี้

1) เกิดเส้นทางท่องเที่ยวที่พัฒนาออกมาเป็นกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น จำนวน 4 เส้นทาง ในพื้นที่ 4 กลุ่ม โดยเกิดจาก

กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและได้รับการยอมรับจากผู้นำและคนในชุมชน ในกระบวนการพัฒนานี้มุ่งให้ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ รวมถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะต้องสืบทอดสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

2) เกิดศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นตัวแทนแกนนำจาก 4 กลุ่มท่องเที่ยว มีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ จัดการฐานข้อมูล และกรรมการ และมีที่ปรึกษา จำนวน 5 คน คือผู้ใหญ่บ้านจาก 3 หมู่บ้าน และผู้บริหารของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโถ่

3) มีแผนการตลาดของศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่พัฒนาขึ้นจากการระดมความคิดเห็นของคณะกรรมการและข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทางการตลาด การท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 1 แผน

2.1.4 การพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโถ่ เกิดศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ทำงานในระดับพื้นที่ มีหน่วยงานสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมและสมาพันธ์การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย เป็นต้น ส่วนหน่วยงานสนับสนุนด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยว เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น โดยนโยบายของภาครัฐ รวมถึงการพัฒนาจากหน่วยงานในพื้นที่และนอกพื้นที่จะต้องมีแผนการพัฒนาที่บูรณาการการทำงานร่วมกันและมีความต่อเนื่อง

2.1.5 แนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโถ่ ที่ประกอบด้วยการพัฒนาศักยภาพคนในกลุ่มท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านการบริหารจัดการศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่ทั้งสองประเด็นต้องทำคู่ขนานกันไป โดยศูนย์ประสานงานฯ จะบริหารจัดการในรูปแบบองค์กรอิสระเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการประสานงานต่างๆ ทั้งกับหน่วยงานในพื้นที่และนอกพื้นที่

2.2 ข้อเสนอแนะ

2.2.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1) หน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง ควรหาแนวทางส่งเสริมให้ชุมชนที่เริ่มจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับโอกาสจากกองทุนพัฒนาเอสเอ็มอีตามแนวประชารัฐจังหวัดเชียงราย เพราะการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่

ฟ้าหลวงนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพมาตรฐานสากล และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 3 การดำรงฐานวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ

2) หน่วยงานต่างๆ ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง ทั้งส่วนงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ ควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของอำเภอด้านการท่องเที่ยวที่เน้นหลักการของการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านลบที่จะเกิดกับทรัพยากรในชุมชน และกำหนดแผนปฏิบัติการประจำปีให้มีการบูรณาการกัน เพื่อให้การใช้งบประมาณที่มีอยู่สามารถบูรณาการในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์กับคนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริงและทรัพยากรในชุมชนเกิดความยั่งยืนสืบต่อไป

3) เนื่องจากอำเภอแม่ฟ้าหลวงเป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวจำนวนมาก ประกอบกับสภาพพื้นที่ของหลายตำบลเป็นพื้นที่สูงมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและประชากรมีหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยวได้ หน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับคนในหน่วยงาน เพื่อใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชนในพื้นที่ให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อให้รักและหวงแหนทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่แล้วร่วมกันดูแลรักษาให้ทรัพยากรดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

4) ความยั่งยืนของชุมชนจะเกิดจากความเข้มแข็งของชุมชนที่มีความเข้มแข็งอย่างแท้จริง ชุมชนต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานต้องมีความจริงใจในการพัฒนาและมีความเข้าใจหลักการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วย

5) ความยั่งยืนของชุมชน คือการสืบทอดกิจกรรมของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างแกนนำเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้มาต่อยอดการทำกิจกรรมการพัฒนาโดยต้องสร้างจิตสำนึกรักชุมชนและทรัพยากรในชุมชนของตนเอง และคิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ก็จะทำให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาได้อย่างแท้จริง

2.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1) การศึกษาเพื่อการขยายผลความรู้ไปยังพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อสร้างโอกาสให้ชุมชนที่มีศักยภาพที่จะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้ และเพื่อเพิ่มพลังในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนบนพื้นที่สูงให้ขยายวงกว้างออกไป

2) การศึกษาเพื่อการพัฒนาต่อเนื่องของกลุ่มท่องเที่ยวตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการพัฒนาการให้บริการด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาการบริหารจัดการอย่างโปร่งใส

การพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาด้านการฟื้นฟู อนุรักษ์ วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น

3) การศึกษาเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการศูนย์ประสานงานการ ท้องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง เพื่อการจัดการศูนย์สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและคล่องตัว ทำให้เกิดการตลาดที่เหมาะสมสร้างรายได้เสริมแก่คนในชุมชน

4) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนบนพื้นที่สูง เพื่อให้สามารถเป็นพี่เลี้ยงใน การขับเคลื่อนการทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านการพัฒนาคนให้เป็นกำลังในการ ทำงานพัฒนาในพื้นที่ของตนเองต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3. ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัย

แผนงานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาความรู้และทักษะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ คนบนพื้นที่สูงที่ขาดโอกาสในหลายๆ ด้าน ได้รับประโยชน์ด้วยการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น เครื่องมือมาบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ ซึ่งผลจากแผนงานวิจัย ในปีแรกทำให้ได้ระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการกลุ่มที่มี โครงสร้างการบริหารงานชัดเจนภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติต่างๆ ที่จำเป็นเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทาง ปฏิบัติของคนในกลุ่มและนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการรายได้ที่เป็นผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในชุมชนอย่างชัดเจนและโปร่งใส มีการกำหนดเป้าหมายในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันของ คนในกลุ่มท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่ม โดยมุ่งเน้นให้เกิดการทำงานแบบบูรณาการระหว่างนักเรียน นักศึกษา ครูและเจ้าหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตร่วมกับชุมชนในพื้นที่เขตให้บริการของศูนย์ ที่จะทำ หน้าที่เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาศักยภาพกลุ่มท่องเที่ยวต่อไปในระยะยาว เมื่อคนในชุมชนรวมถึง นักเรียนและนักศึกษาและบุคลากรของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชน และมีอาชีพใหม่ๆ และแนวทางใหม่ๆ ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนทั้ง ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมให้เป็นรายได้เสริมเพิ่มเติมจากรายได้ทางการเกษตร เกิด ความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตนเองว่าสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน เมื่อชุมชนเห็นประโยชน์ของทรัพยากรจะได้เกิดความรัก ความหวงแหนและช่วยกันรักษาให้คงอยู่ อย่างยั่งยืน

ในกระบวนการตลอดทั้งแผนงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการพัฒนาคนบนพื้นที่สูง จึงกำหนดให้คนใน กลุ่มการท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่ม และผู้สนใจในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการและกิจกรรมที่ ดำเนินงาน เพื่อให้คนบนพื้นที่สูงให้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และพึ่งพาตนเองได้ต่อไปในอนาคต ภายใต้ระบบการทำงานเป็นทีมด้วยความสามัคคี มีการ แบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่มั่นในกลุ่มและในชุมชนอย่างเป็นธรรม และยังเกิดรูปแบบการทำงานเป็น

เครือข่ายระดับอำเภอภายใต้ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่ก่อตั้งขึ้นจากแกนนำทั้ง 4 กลุ่มท่องเที่ยว มีโครงสร้างคณะกรรมการและระบบการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนศูนย์ มีการพัฒนาแผนการตลาดที่เหมาะสมขึ้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานของศูนย์ รวมถึงมีเครือข่ายและรูปแบบการจัดการที่จะทำงานกับหน่วยงานสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด และหน่วยงานสนับสนุนด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งเป้าประสงค์ต้องการให้ชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นชุมชนเข้มแข็งเพื่อขยายตัวสร้างสังคมบนพื้นที่สูงให้เป็นสังคมเข้มแข็ง

และจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ให้จัดการศึกษาสายอาชีพศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนในพื้นที่ที่มีความรู้ทางด้านการเกษตรเพื่อประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ของตนเองโดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) จึงจัดตั้งศูนย์การเรียนบ้านนาโต ในปี พ.ศ.2552 ณ บ้านนาโต ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง เพื่อให้นักเรียนและนักศึกษาบนพื้นที่สูงได้มีโอกาสทางการศึกษาในสายอาชีพตามพระราชดำริของพระองค์ท่าน มีเยาวชนบนพื้นที่สูงสำเร็จการศึกษาไปแล้วหลายรุ่นทั้งระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) แต่มีจำนวนน้อยมากที่ประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ ซึ่งผลของแผนงานวิจัยนี้ทำให้นักเรียน นักศึกษาและบุคลากรของศูนย์การเรียนบ้านนาโต ได้เรียนรู้ว่าเกิดอาชีพใหม่ๆ และแนวทางใหม่ๆ ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมทำให้เกิดรายได้เสริมเพิ่มเติมจากรายได้ทางการเกษตร จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่เยาวชนสามารถประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมและมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวทำให้สามารถดำรงอยู่บนพื้นที่สูงได้โดยไม่ต้องอพยพลงมาหางานทำในเมือง ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ

4. การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการจากแผนงานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

4.1 นำไปดำเนินงานวิจัยต่อเนื่องเป็นแผนงานวิจัยการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย (ระยะที่2) ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประเภททุนมุ่งเป้า ปีงบประมาณ 2560 โดย ดร.สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ทำหน้าที่ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

4.2 G Adventures นำกิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่ม ไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ นำเสนอในงานต่างๆ เช่น TTM2017 เป็นต้น

4.3 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองในสามารถใช้ประโยชน์โดยนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ของตำบลแม่สลองใน

ชื่อโครงการ : แผนงานการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย

ชื่อผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน¹

ระยะเวลาทำการวิจัย: 1 มิถุนายน 2559 ถึง 31 พฤษภาคม 2560

บทคัดย่อ

แผนงานวิจัยเรื่องการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย มีโครงการย่อยทั้งหมด 3 โครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยเพื่อ 1) เพื่อพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต ให้เกิดมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเหมาะสม 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับคนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง 3) เพื่อพัฒนาการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต 4) เพื่อพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต และ 5) เพื่อเสนอแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต แผนงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยพื้นที่ศึกษาเลือกมาจากหมู่บ้านที่อยู่ในเขตให้บริการของศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะปายหลวง ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ รวมถึงศึกษาในศูนย์การเรียนบ้านนาโตด้วย ผลการศึกษานำเสนอได้ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่าทั้ง 4 กลุ่มชุมชน ที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรที่เป็นของดีและจุดเด่นที่จะนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมและโปรแกรมท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านนาโต ชาติพันธุ์ไทยใหญ่ เลือกสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และวิถีชีวิตไทยใหญ่ บ้านโป่งไฮ ชาติพันธุ์อาข่า เลือกเส้นทางเดินป่าอนุรักษ์ และวิถีชีวิตอาข่า บ้านห้วยกระ ชาติพันธุ์อาข่า เลือกสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และวิถีชีวิตอาข่า และศูนย์การเรียนบ้านนาโต มีนักเรียนและนักศึกษาหลายชาติพันธุ์ เลือกฐานเรียนรู้การเกษตรที่มีอยู่แล้วภายในศูนย์ เกิดแกนนำในการขับเคลื่อนทั้ง 4 กลุ่มในด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีโครงสร้างคณะกรรมการและระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่ชัดเจนโปร่งใส และมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็น

¹ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

ธรรม ได้แก่ กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต มีคณะกรรมการรวม 11 คน กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ มีคณะกรรมการรวม 9 คน กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ มีคณะกรรมการรวม 10 คน และชมรมชีววิถี ของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต มีคณะกรรมการรวม 10 คน โดยทั้ง 4 กลุ่มท่องเที่ยวมีโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่คัดเลือกมาจากฐานทรัพยากรของชุมชน และเพื่อให้สามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเองตัวแทนแกนนำจากทั้ง 4 กลุ่มท่องเที่ยวร่วมกันจัดตั้ง ‘ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง’ มีโครงสร้างคณะกรรมการและระบบการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนศูนย์ มีการพัฒนาแผนการตลาดที่เหมาะสมขึ้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานของศูนย์ต่อไป รวมถึงมีเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอแม่ฟ้าหลวง ที่จะทำงานกับหน่วยงานสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด และหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาพัฒนาคุณภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยวได้ต่อไป สำหรับแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง มีทั้งส่วนที่มาจากภายในคือคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวและคนในชุมชน และหน่วยงานทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและในระดับภูมิภาค

คำสำคัญ : ชุมชนบนพื้นที่สูง การท่องเที่ยวโดยชุมชน ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง

Project Name: Upland Community Strengthening in Baan Nato Learning Center
Service Area, Mae Fah Luang District, Chiang Rai, Through Community-
Based Tourism

Researcher: Assistant Professor Duangporn Onwan²

Research Period: 1 June, 2016 - 31 May, 2017

ABSTRACT

The Upland Community Strengthening in Baan Nato Learning Center Service Area, Mae Fah Luang District, Chiang Rai, Through Community-Based Tourism Project, consists of 3 sub-projects, with the following objectives: 1) to increase the capacity of community-based tourism resources in Baan Nato Learning Center service area, adding more value to them, to serve as decent community-based tourist attractions; 2) to enhance community-based tourism management capacity of the local people in Baan Nato Learning Center service area, making them independent on community-based tourism management; 3) to develop appropriate marketing strategies for community-based tourism in Baan Nato Learning Center service area; 4) to develop suitable network and style of community-based tourism management in Baan Nato Learning Center service area; and 5) to suggest the guidelines for upland community strengthening in Baan Nato Learning Center service area through community-based tourism.

This project is a combination of both qualitative and quantitative researches, with the study target covering several villages in Baan Nato Learning Center service area, Mae Fah Luang District, namely Baan Nato, Baan Pong Hai and Baan Huay Kra, including Baan Nato Learning Center itself. Findings of the study are as follows:

² Business Administration and Liberal Art Faculty, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Mai

All the 4 community groups, whose capacities have been enhanced, are well aware of the tourism resources values and ways to promote their relevant strengths in terms of tour activities and itineraries, which cover:

- Baan Nato, Shan ethnic group, choose the holy places and Shan's ways of living as their selling points;
- Baan Pong Hai, Akha ethnic group, choose the conserved forest hiking and Akha's ways of living as their selling points;
- Baan Huay Kra, Akha ethnic group, choose the holy places and Akha's ways of living as their selling points; and
- Baan Nato Learning Center, a combination of students from various ethnic groups, choose the existing agricultural learning bases as their selling points.

This initiates core leaders from all the 4 community-based tourism groups, with clear and transparent committee structures and management systems while the benefits obtained can be fairly shared among all concerned. These include Baan Nato Community-Based Tourism Group, which consists of 11 people; Baan Pong Hai Community-Based Tourism Group, 9 people; Baan Huay Kra Community-Based Tourism Group, 10 people; and the Bioway Club of Baan Nato Learning Center, 10 people in the committees respectively.

All the 4 community-based tourism groups have selectively developed the tour itineraries and activities based on existing community resources. And in order to enable independent community-based tourism management, the core leaders from all these 4 tourism groups have jointly founded "Mae Fah Luang Community-Based Tourism Coordination Center", with committee and tourism management system set up to drive the works of the Center. Appropriate marketing strategies have been developed as the Center's operation guidelines. The community-based tourism network and management style have also been determined by Mae Fah Luang Community-Based Tourism Coordination Center, who will further co-work with the public relations and marketing agencies, including the work units responsible for enhancement of the tourism groups'

capacities. The upland community strengthening guidelines have been obtained internally from the committee, the tourism group members, the community people, and the concerned work units both inside and outside the community, as well as the relevant policies of the central and provincial public sectors.

Key Words: Upland Community, Community-Based Tourism, Baan Nato Learning Center, Mae Fah Luang District

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อ	ฐ
ABSTRACT	ฅ
สารบัญ	ด
สารบัญตาราง	ท
สารบัญภาพ	ธ
สารบัญแผนภาพ	บ
บทที่ 1 บทนำ	24
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	24
1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย	27
1.3 กรอบขั้นตอนการวิจัย	28
1.4 นิยามศัพท์	6
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย	6
1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการแปลผล	7
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ	7
บทที่ 2 การทบทวนเอกสารและวรรณกรรม	9
2.1 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.2 กรอบแนวคิดของแผนการวิจัย	23
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย	25
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	25
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	26
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	27
3.4 การวิเคราะห์ และตรวจสอบข้อมูล	29
3.5 การแปลผลข้อมูล	29
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย	30
4.1 ศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน	30
4.2 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 การตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	43
4.4 เครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	46
4.5 แนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง	49
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	51
5.1 สรุปผลการวิจัย	51
5.2 อภิปรายผล	54
5.3 ข้อเสนอแนะ	57
บรรณานุกรม	59
ภาคผนวก	61
ภาคผนวก ภาพการดำเนินกิจกรรมแผนงานวิจัย	62

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 กลุ่มประชากรในการศึกษาวิจัย (กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2)	26
ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นรายหน่วยงาน	46

สารบัญภาพ

	หน้า
รูปภาพชุดที่ 1 การประชุมเตรียมความพร้อมร่วมกันของหัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจ วิธีการทำงาน	62
รูปภาพชุดที่ 2 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานแผนงานวิจัย และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่	63
รูปภาพชุดที่ 3 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนงานวิจัยฯ กับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน	64
รูปภาพชุดที่ 4 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานแผนงานวิจัย และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับผู้นำและประชาชนบ้านนาไต่ บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ	64
รูปภาพชุดที่ 5 การประชุมหัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนกิจกรรมศึกษาดูงาน	65
รูปภาพชุดที่ 6 กิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอภักดีนิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่	66
รูปภาพชุดที่ 7 กิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่บ้านแพมบก (ชาติพันธุ์ไทยใหญ่) อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	67
รูปภาพชุดที่ 8 กิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่บ้านแม่ละนา (ชาติพันธุ์ไทยใหญ่) อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน	68
รูปภาพชุดที่ 9 กิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่บ้านจำโป้ (ชาติพันธุ์ลาหู่) อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน	69
รูปภาพชุดที่ 10 การสรุปบทเรียนของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาดูงานร่วมกับคณะผู้วิจัย	70
รูปภาพชุดที่ 11 การประชุมทีมวิจัยเพื่อวางแผนเตรียมให้ชุมชนนำเสนอประสบการณ์การศึกษาดูงานให้กับประชาชนในพื้นที่ของตนเอง	71
รูปภาพชุดที่ 12 ชุมชนที่ร่วมศึกษาดูงานถ่ายทอดประสบการณ์แก่ประชาชนในหมู่บ้านของตนเอง	71
รูปภาพชุดที่ 13 ลงพื้นที่ติดตามการจัดกิจกรรมการอบรมนักสื่อความหมายเพื่อค้นหาของดีในชุมชน	72
รูปภาพชุดที่ 14 ลงพื้นที่ติดตามการจัดกิจกรรมการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว	73

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
รูปภาพชุดที่ 15 การประชุมทำความเข้าใจและติดตามความก้าวหน้าการจัดทำรายงานวิจัย รอบ 2 เดือน	74
รูปภาพชุดที่ 16 ติดตามแกนนำในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลทรัพยากรชุมชนเพื่อ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	74
รูปภาพชุดที่ 17 ติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนและทบทวนข้อมูลที่ได้มาผ่านเวที ประชาคม บ้านนาไต่ บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และชมรมชีววิถี	75
รูปภาพชุดที่ 18 การประชุมเสวนานำเสนอผลการดำเนินงานตามแผนงานวิจัย	76
รูปภาพชุดที่ 19 ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง	77

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 กรอบขั้นตอนงานวิจัย	28
แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย	24
แผนภาพที่ 3 เครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตบริการศูนย์การ เรียนบ้านนาไต่ อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย	48

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ธนาคารโลกได้จัดงานเปิดตัวรายงานการพัฒนาโลกประจำปี 2550 ในประเทศไทย (<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/THAILANDINTHAEXTN/0,,contentmdk:21254585~pagepk:1497618~pipk:217854~thesitepk:486697,00.html>) ซึ่งมีเนื้อหาเน้นหนักในเรื่องการส่งเสริมบทบาทของเยาวชนในการพัฒนารวมทั้งการลงทุนในเยาวชนเพื่อผลิตกำลังสำคัญที่จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต ปัจจุบันนี้มีเยาวชนเป็นจำนวนมากถึงหนึ่งพันสามร้อยล้านคนอาศัยอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา นับว่าเป็นจำนวนที่มากที่สุดเป็นประวัติการณ์ นี่เป็นเหตุผลสำคัญว่าทำไมรัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนาควรจะได้ส่งเสริมการลงทุนเพื่อพัฒนาเยาวชนให้มากขึ้น เยาวชนในยุคปัจจุบันนี้นับว่ามีสุขภาพที่แข็งแรงมากขึ้นกว่าสมัยพ่อแม่ปู่ย่าตายายของเขามาก รวมทั้งมีโอกาสด้านการศึกษาเพิ่มขึ้นด้วยนอกจากนี้แล้วค่านิยมที่เปลี่ยนไปและภาวะเศรษฐกิจที่บังคับก็ทำให้พวกเขามีแนวโน้มที่จะมีบุตรหลานน้อยลงกว่าสมัยก่อนทำให้สามารถอุทิศตัวให้กับการทำงานโดยปราศจากความกังวลมากขึ้นกว่าสมัยพ่อแม่ของเขา ดังนั้นจึงเป็นโอกาสดีที่รัฐบาลจะดำเนินความพยายามเสริมสร้างทักษะและเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานให้แก่เยาวชนเหล่านี้เพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากเยาวชนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในขณะที่เดียวกันหากรัฐไม่สามารถที่จะทำเช่นนั้นได้โอกาสที่เยาวชนเหล่านี้จะได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาประเทศผ่านการทำงานและการปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองดีก็จะน้อยลงจนอาจส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมได้

รายงานการพัฒนาโลก พ.ศ. 2550 นี้ ได้เสนอแนะนโยบายที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเยาวชนสามนโยบาย คือ (1) การขยายโอกาส (2) การเพิ่มพูนทักษะและความสามารถ และ (3) การให้โอกาสให้เยาวชนที่พลาดพลั้งไปแล้วได้กลับเนื้อกลับตัวใหม่และสามารถเป็นกำลังของสังคมได้ในอนาคต ทั้งสามนโยบายนี้ จะช่วยให้รัฐสามารถเตรียมเยาวชนของตนให้ก้าวผ่านช่วงเวลาสำคัญๆ ในชีวิตทั้งห้าช่วง คือ (1) ช่วงของการเข้ารับการศึกษ (2) หลังจากสำเร็จการศึกษาและเริ่มเข้าทำงาน (3) การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข (4) การสร้างครอบครัว และ (5) การปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดีของสังคมซึ่งวิสาข์ สอตระกูล (<http://www.tcdc.or.th/src/17205/>) ก็กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมใหม่เชื่อในพลังของมนุษย์ เป็นกลุ่มแนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานความเชื่อในคุณค่าและอำนาจของมนุษย์ ปกคลุมให้การเรียนรู้และจินตนาการของเด็กเป็นประเด็นหลักของการพัฒนาในทุกสังคม โดยกล่าวว่าศักยภาพของเด็กและเยาวชนนั้นส่งผลโดยตรงต่อศักยภาพของมนุษย์ชาติโดยรวม

แนวคิดนี้มองว่า "เด็ก = ทรัพยากร" ที่จะผลักดันการเติบโตและการพัฒนาทั้งหมดทั้งปวงในอนาคตไม่ว่าจะในเชิงเศรษฐกิจ สังคม หรือความยั่งยืนทางวัฒนธรรมด้วย

ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต สังกัด วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพื้นที่และได้มีพระราชดำริอยากให้มีการสอนอาชีวศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนในพื้นที่ให้มีความรู้ทางด้านการเกษตรเพื่อประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ของตนเองโดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ตั้งอยู่ที่บ้านนาโตตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยมีพื้นที่ให้บริการ 13 หมู่บ้าน ของตำบลแม่สลองใน และตำบลเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นชาวไทยภูเขา 6 ชชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยใหญ่ จีนยูนนาน อาข่า ลาหู่ ลีซูและม้ง จัดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตร (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เน้นด้านการเกษตรที่สูงโดยใช้องค์ความรู้จากโครงการหลวงและผลการวิจัยการเกษตรที่สูง ประกอบด้วยฐานอาชีพ 14 ฐาน อาชีพ เช่น อาชีพเลี้ยงไก่ดำ อาชีพปลูกผักทองญี่ปุ่น อาชีพปลูกเก๊กฮวย เป็นต้น จากการรายงานผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย ประจำปี 2557 ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนากำลังคนสายอาชีพให้แก่เยาวชนและชุมชนบนพื้นที่สูงบ้านนาโต” จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ณ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง เชียงราย เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2558 พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาระดับ ปวช. ระหว่างปี 2552 – 2557 มีจำนวน 116 คน ศึกษาต่อ 65 คน คิดเป็นร้อยละ 56.03ทำงาน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 37.07ทำงานส่วนตัว 8 คน คิดเป็นร้อยละ 6.90ส่วนผู้สำเร็จการศึกษาวส. ระหว่างปี 2554 – 2557 มีจำนวน 30 ศึกษาต่อ 15 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00ทำงาน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 46.67 ทำงานส่วนตัว 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33แม้ว่าศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตจะจัดการศึกษาสำเร็จตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ แต่เยาวชนในพื้นที่สำเร็จการศึกษาแล้วมีจำนวนน้อยมากที่ประกอบอาชีพในพื้นที่

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนากำลังคนสายอาชีพให้แก่เยาวชนและชุมชนบนพื้นที่สูงบ้านนาโต” ณ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2558 เพื่อหาแนวทางพัฒนากำลังคนสายอาชีพให้แก่เยาวชนบนพื้นที่สูงสนองพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ โดยเห็นศักยภาพที่จะเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ให้บริการของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 13 หมู่บ้าน ทั้งด้านผู้คน 6 ชชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์ และยังเป็นเมืองชายแดนที่มีระยะทางห่างจากประเทศเมียนมาร์หรือประเทศพม่าเพียง 3 กิโลเมตร จังหวัดเชียงรายก็มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากชื่นชอบที่จะไปท่องเที่ยวเพราะมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย รวมถึง

อำเภอแม่ฟ้าหลวงก็เป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมมีการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญที่หลายๆ ประเทศนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการอาชีพเกิดการจ้างงานทำให้ประชาชนมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการท่องเที่ยวยังเป็นอุตสาหกรรมที่ลงทุนน้อยที่สุด บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ (2557) กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย

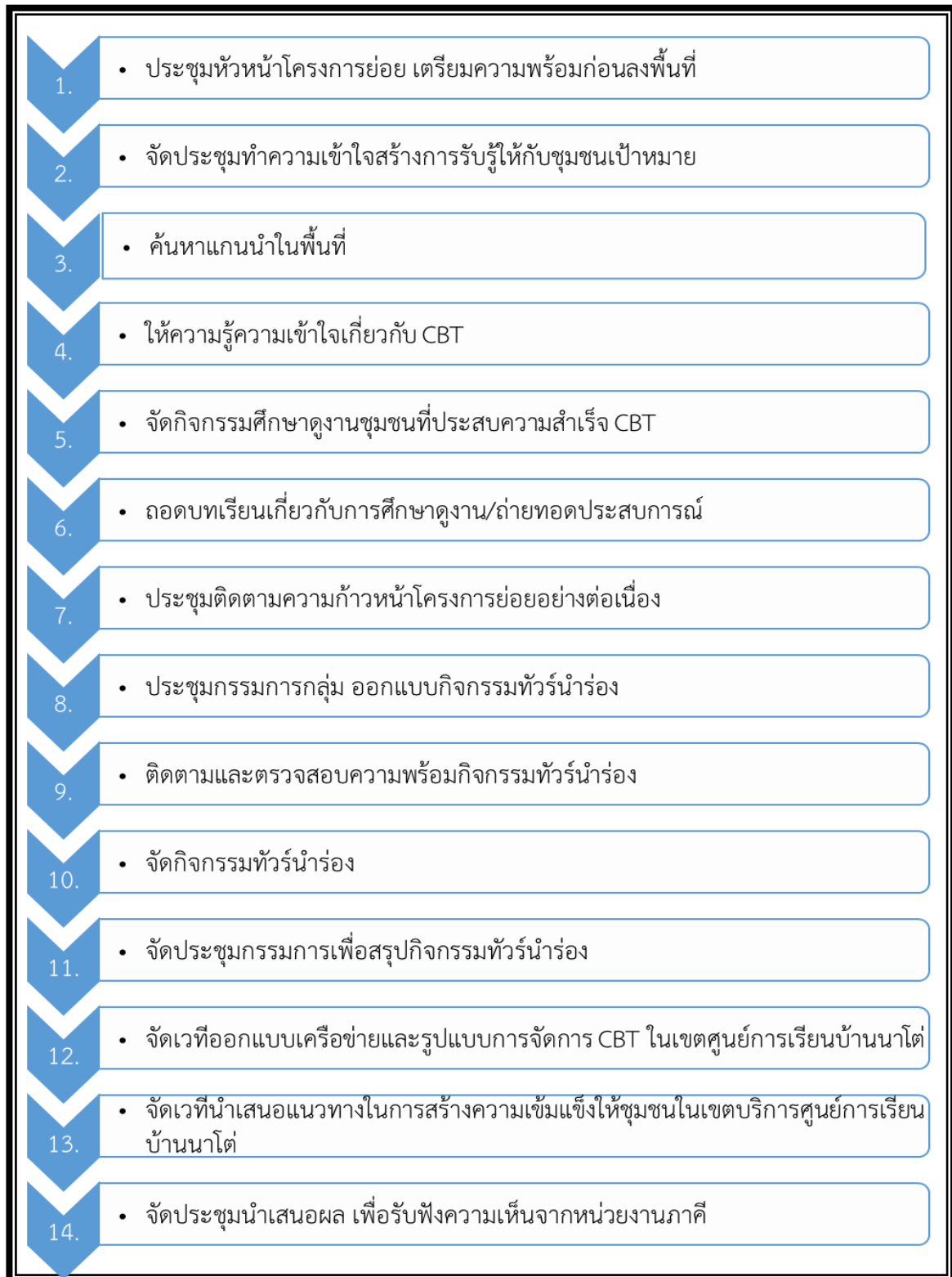
ซึ่งแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้ก็สอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) เพราะเป็นรูปแบบจัดการการท่องเที่ยวที่ช่วยให้คนในชุมชนทุกระดับวัย และทุกอาชีพได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มพูนความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอก มีความเชื่อมั่นในการนำเสนอ ‘ปัญหาและความต้องการ’ กับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับนักท่องเที่ยว คนและหน่วยงานที่มาศึกษาดูงาน (<http://www.cbt-i.org>) การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนของชุมชน และมีปัญหาที่หลากหลายแตกต่างกันอย่างได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจ และรายงานผลจากแผนงานวิจัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ของดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2556) แนะนำไว้ว่าการค้นหาแกนนำจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน หลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจและสามารถใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชนได้ จะเป็นทางออกให้กับชุมชนที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเช่นอำเภอกัลยาณิวัฒนาได้ซึ่งแผนงานวิจัยนี้ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอกัลยาณิวัฒนาซึ่งเป็นอำเภอบนพื้นที่สูง โดยดวงพร อ่อนหวานและคณะ (2543) ก็ได้แนะนำปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในเขตภาคเหนือ ที่ประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ส่วนหนึ่งของปัจจัยภายในที่สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนให้อยู่ได้อย่างยั่งยืนก็คือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มาร่วมกันทำกิจกรรมและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงต้องมีการจัดตั้งองค์กรในชุมชนที่มีรูปแบบการบริหารงานด้วยโครงสร้างชัดเจน เป็นแรงงานในชุมชน ซึ่งต้องเสียสละและมุ่งมั่นในการทำงานให้กับกลุ่ม ภายใต้ความสามัคคีภายในกลุ่มและชุมชน

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนากำลังคนสายอาชีพให้แก่เยาวชนและคนในชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงรายด้วยกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่และคณะผู้วิจัย เพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชนและคนในชุมชนให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นเครื่องมือสร้างรายได้เสริมให้สามารถอยู่ในพื้นที่ ไม่ต้องอพยพลงมาทำงานหารายได้ในเมือง ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะทำให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้ดำรงอยู่สืบไป เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นบนพื้นที่สูงในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโตได้อย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัย

- 1) เพื่อพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต ให้เกิดมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเหมาะสม
- 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับคนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง
- 3) เพื่อพัฒนาการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต
- 4) เพื่อพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต
- 5) เพื่อเสนอแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต

1.3 กรอบขั้นตอนการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบขั้นตอนงานวิจัย

1.4 นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาดูแลจัดการการท่องเที่ยว สร้างกฎ กติกา และมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม 2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชน ให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วม และ 3) กระบวนการสร้างการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนและผู้มาเยือนเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

แผนงานวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 3 โครงการย่อย ได้แก่ 1) การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโตอำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ 2) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) การตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในพื้นที่ศูนย์การเรียนบ้านนาโต สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ และหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่บริการของศูนย์ จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ตาบลแม่สลองใน อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ โดยขอบเขตการวิจัยด้านต่างๆ มีดังนี้

1.5.1. ด้านเนื้อหาการวิจัย แผนงานวิจัยนี้กำหนดเนื้อหาที่ศึกษาไว้ 3 กลุ่ม ได้แก่ ทรัพยากรในพื้นที่ การบริหารจัดการท่องเที่ยว และการตลาด

1.5.2 ด้านพื้นที่วิจัย แผนงานวิจัยนี้มีทั้งหมด 3 โครงการย่อย ซึ่งทั้ง 3 โครงการทำการศึกษาข้อมูลภายในศูนย์การเรียนบ้านนาโต และจากพื้นที่ที่อยู่ในเขตบริการของศูนย์การเรียนบ้านนาโต โดยโครงการย่อยที่ 3 ศึกษาข้อมูลด้านการตลาดในพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงใหม่

1.5.3 ด้านระยะเวลา แผนงานวิจัยนี้ใช้เวลาดำเนินการวิจัย 1 ปี ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2559 – วันที่ 31 พฤษภาคม 2560

1.5.4 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โครงการวิจัยย่อยทั้ง 3 โครงการ ทำการศึกษาจากประชากรกลุ่มเดียวกันซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มที่ 1 คือ บุคลากร นักเรียน และนักศึกษา ของศูนย์การเรียนบ้านนาโต และกลุ่มที่ 2 คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ตาบลแม่สลองใน อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ และโครงการวิจัยย่อยที่ 3 ยังศึกษาในประชากรกลุ่มที่ 3 คือ

นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกโดยใช้หลักเหตุผลและวิจารณญาณของผู้วิจัย

1.5.5 เครื่องมือวิจัย เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์มีทั้งเครื่องมือที่เพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น แบบสำรวจ แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อน-หลัง เป็นต้น

1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการแปลผล

1.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยนำข้อมูลที่วัดค่าออกมาในรูปของตัวเลขจำนวน นำมาวิเคราะห์ทางสถิติ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพนำมาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา

1.6.2 การตรวจสอบข้อมูล จะทำการตรวจสอบข้อมูลว่าครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ แล้วตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผล

1.6.3 การแปลผล ข้อมูลเชิงปริมาณเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนาแล้วก็นำผลที่ได้แปลความหมายเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพนำข้อมูลที่ได้อธิบายและให้ความหมายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.7.1 ได้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนทั้งในด้านธรรมชาติ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น และอาชีพที่มีเอกลักษณ์ทรงคุณค่านำไปกำหนดเป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยว กิจกรรมและโปรแกรมท่องเที่ยวทำให้เยาวชนและคนในชุมชนมีอาชีพเสริมจากการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้เสริมทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในชุมชนโดยไม่ต้องอพยพทิ้งถิ่นฐานไปหางานทำในท้องถิ่นอื่น

1.7.2 ได้กลุ่มเยาวชนเป็นแกนนำในชุมชนที่มีศักยภาพในด้านความเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้นการดูแลฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวสานสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม และเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ตลอดจนยังมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ

1.7.3 ได้ช่องทางการตลาดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสม นำไปสู่การเข้าถึงกลุ่มลูกค้าคุณภาพได้อย่างเหมาะสมอีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความมั่นคงในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนเอง

1.7.4 ได้แนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยหน่วยงานในพื้นที่มีส่วนร่วม

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารและวรรณกรรม

2.1 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนงานวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1.1 การท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.2 ชุมชนเข้มแข็ง

2.1.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.1.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์กรที่พัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากกว่า 20 ปี กล่าวถึง “การท่องเที่ยวโดยชุมชน”(Community-Based Tourism: CBT) ไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มพูนความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว สร้างความมั่นใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนภายนอก มีความเชื่อมั่นในการนำเสนอ ‘ปัญหาและความต้องการ’ กับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาศึกษาดูงาน (<http://www.cbt-i.org>) การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนของชุมชน และมีปัญหาที่หลากหลายแตกต่างกันอย่างได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจ

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนช่วยในการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วยการสร้างงาน และกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน (สายรุ้ง ดินโคกสูง, 2549)

นอกจากนี้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้นิยามเชิงปฏิบัติการในงานการท่องเที่ยวยุคใหม่โดยชุมชน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิต ของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

2.1.1.1 หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เป็นการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรของชุมชนมาจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน โดยสมาชิกชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของและจัดการการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น ทั้งนี้เพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาตลอดจนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแล้ว นับได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นคุณภาพใหม่ทางการท่องเที่ยวที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า ความสนุกสนาน และความบันเทิง ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งให้การท่องเที่ยวเป็น การท่องเที่ยวที่ไร้ความเร่งรีบ กล่าวคือเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีวันพักอาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นโดยนำฐานทุนเดิมในชุมชนมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การใช้จ่ายจากนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการสร้างดุลยภาพระหว่างคุณค่าและมูลค่าทางการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

สำหรับหลักการที่เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น สรุปจากบทเรียนและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ (สินธุ์ สโรบล, 2546) ได้ว่า เป็นทักษะในการจัดการทรัพยากรที่เป็นฐานทุนเดิมของชุมชน เพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์และมีการจัดการให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยาวนาน กล่าวคือ จะต้องมีการปกป้อง ฟื้นฟูและบำรุงรักษาให้ทรัพยากรเหล่านั้นเพียงพอกับการใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ทักษะในการปฏิบัตินั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) ต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดอันจะส่งผลต่อความสำเร็จและล้มเหลวในการดำเนินการท่องเที่ยว รวมทั้งยังเป็นตัวแปรที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความ

แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย ตั้งแต่เริ่มต้นร่วมกันเป็นเจ้าของ มีการแบ่งงาน แบ่งกิจกรรม และความรับผิดชอบไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการที่มีการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว 2) การศึกษาฐานทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการผลิตของชุมชน เพื่อนำมาเป็นปัจจัยต้นทุนในการกำหนดเป็นกิจกรรมหรือโปรแกรมการท่องเที่ยว 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกิจกรรมที่เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งที่พบส่วนใหญ่ในสังคมไทยแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ทั้งนี้กิจกรรมท่องเที่ยวดังกล่าวมานี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันกำหนดทิศทางว่าชุมชนจะดำเนินการกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบใดที่สอดคล้องกับสภาพบริบท ทุนทรัพยากรและสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้มากที่สุด และ 4) การจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมุ่งจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้เจ้าบ้านกับผู้มาเยือน มุ่งเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่มีคุณภาพ พร้อมกับความพยายามที่จะต้องลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวในด้านการใช้ทรัพยากร พื้นที่ จำนวนนักท่องเที่ยว การตลาด ขยะของเสีย ตลอดจนจะต้องกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวเกิดพลังเป็นเครื่องมือการพัฒนาท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.1.1.2 กระบวนการเรียนรู้ของ CBT

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1) ศักยภาพของคนต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อนเพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

2) ศักยภาพของพื้นที่ หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมาคนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตนสามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิดพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

3) การจัดการ การจัดการเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนสมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism: CBT" ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจาก

หน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ถึงพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไรควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้อย่างไรทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วมอันหมายรวมถึงร่วมในทุกๆ สิ่งทุกๆ อย่างเพื่อส่วนรวม

4) มีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมมีได้อย่างไรการสื่อสารพูดคุยเป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ จากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุยร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

5) ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทุกอย่างที่ได้ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้นซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ (วิระพล ทองมา ,2547 : 17-22) ได้แก่

(5.1) ผลกระทบด้านบวกส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเองพึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็นมีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกันสร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนายั่งยืน 3ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม และ3) ด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาสืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชนและเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

(5.2) ผลกระทบด้านลบเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิจำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติการรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็วเกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิดเสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยวและที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่นหากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไปในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวและที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือการรักษาและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิมหรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรมและไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

2.1.2 ชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิดและความหมายของชุมชนเข้มแข็ง(Community Strength)ประเวศ วะสี (2555) กล่าวถึงชุมชนว่าเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันคือสังคม สังคมเข้มแข็งเป็นกุญแจของความยั่งยืน และสังคมเข้มแข็งต้องเริ่มที่ชุมชนเข้มแข็ง

ทัศนีย์ (ไทยาภิรมย์) ลักษณะ ภิชนชัย (2545) กล่าวว่าไว้ว่าชุมชนเข้มแข็งหรือสังคมเข้มแข็งเป็นวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศไทยเป็นสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคตประกอบไปด้วย 1) สังคมคุณภาพ 2) สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และ 3) สังคมสมานฉันท์และความเอื้ออาทรต่อกันอันเป็นทิศทางหนึ่งของการพัฒนาประเทศไทย

โกวิทย์ พวงงาม (2545) กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งที่เป็นที่คาดหวังและต้องการควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) เป็นชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นคือสมาชิกชุมชนมีศักยภาพมีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมทั้งด้านอาชีพวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมการพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2) เป็นชุมชนที่มีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูงโดยมีทุนแรงงานทรัพยากรเพื่อเป็นการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเองและการพึ่งพิงภายนอกอยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการการเลือกสรรการตัดสินใจการมีส่วนร่วมสูง

3) เป็นชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่โดยอาศัยความรู้และกลไกภายในชุมชนกำหนดแนวทางของการแก้ปัญหาโดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก

4) เป็นชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจการบริหารจัดการการปกครองวัฒนธรรมฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้และความสามารถที่จะพัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง

สำนักมาตรฐานการศึกษาสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย (2545, หน้า 76) ยังได้กล่าวถึงลักษณะชุมชนเข้มแข็งควรมีลักษณะดังนี้

1) สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2) สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งตนเองเอื้ออาทรรักและห่วงใยซึ่งกันและกันพร้อมที่จะร่วมมือกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

3) สมาชิกชุมชนร่วมกันกำหนดผู้นำชุมชนผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนที่หลากหลายด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

4) มีกระบวนการชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดกว้างโปร่งใสและการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้จากสมาชิกทั้งหมด

5) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดร่วมตัดสินใจดำเนินงานติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการของชุมชน

6) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

7) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคนและหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

8) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่อุปการะตลอดไป

9) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาอาจเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนอื่นๆท้องถิ่น ภาคราชการองค์กรเอกชนนักธุรกิจนักวิชาการและอื่นๆในลักษณะการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม

2.1.2.1 แนวทางการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2556) เสนอแนวทางการสร้างชุมชนและประชาสังคมให้เข้มแข็งไว้ว่าต้องอาศัยองค์ประกอบ ดังนี้

1) พื้นที่สาธารณะ (public space) ที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนและในประชาสังคมได้มีโอกาสพบปะเพื่อพูดคุยถึงปัญหาร่วมกันหรือเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ต่อกันไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยที่เป็นทางการหรือเป็นการพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ

2) กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและประชาสังคมในประเด็นสาธารณะที่จะมีผลต่อชีวิตของคนในชุมชนและประชาสังคมกระบวนการมีส่วนร่วมนี้ตั้งแต่การร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจร่วมรับประโยชน์และร่วมติดตามตรวจสอบโดยทั้งหมดของทุกขั้นตอนต้องนำไปสู่เรื่องของการเรียนรู้ของชุมชนและประชาสังคม

3) ภาวะการนำและผู้นำชุมชนในชุมชนและประชาสังคมที่เข้มแข็งมักมีวงสนทนาอย่างไม่เป็นทางการอยู่ทั่วไปซึ่งก็จะพบ “ภาวะการนำ” การสนทนาในเรื่องต่างๆซึ่งจะเป็นผู้ที่คอยแนะนำหรือคอยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางเพื่อสร้างจิตสำนึกของการเป็นเจ้าของชุมชนของสมาชิกอย่างเต็มที่

4) สำหรับชุมชนและประชาสังคมที่เข้มแข็งคนในชุมชนจะตระหนักและมีความเชื่อมั่นว่า "ประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่สามารถแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้" ซึ่งจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบของตนต่อปัญหาของชุมชนสังคมและถือว่าตนเป็นเจ้าของชุมชนและสังคมนั้น

5) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันในชุมชนและประชาสังคมที่เข้มแข็งนั้นอาจอยู่ในรูปขององค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความซื่อสัตย์และไว้วางใจกันซึ่งจะก่อให้เกิดพลังขนาดใหญ่ในการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาของสังคมได้

6) สำนึกของความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมของการเอื้ออาทรกิจกรรมสาธารณะเกือบทุกประเภทจะสำเร็จได้ก็เพราะทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมลงมือทำการได้ทำงานร่วมกันนั้นได้สร้างวัฒนธรรมของการเอื้ออาทรและวัฒนธรรมของการแบ่งปันให้เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นสายสัมพันธ์ที่สำคัญที่ทำให้ทุกคน "อยู่ร่วม" และ "อยู่รอด" ได้

2.1.2.2 รูปแบบตัวชี้วัดและกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2558) กล่าวถึง ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบตัวชี้วัดและกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งของไทยทั้งในระดับนโยบายหรือภาครัฐองค์กรปกครองท้องถิ่นและภาคประชาชน/องค์กรชุมชนซึ่งประเด็นผลการศึกษาที่สำคัญเพื่อสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบหลักได้แก่

- 1) มิติด้านเศรษฐกิจเช่นการผลิตและการบริโภคในชุมชน
- 2) มิติด้านสังคมและองค์กรชุมชนเช่นการจัดการและการบริหารองค์กรชุมชน
- 3) มิติด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้เช่นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4) มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในด้านการบริหารจัดการนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนไว้ว่า เป็นการบริหารจัดการด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันมีคุณค่าอย่างรอบคอบและชาญฉลาดสามารถรักษาลักษณะดั้งเดิมได้ในระยะยาวนานที่สุด เกิด

ปัญหาผลกระทบน้อยที่สุด ขณะเดียวกันคุณภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะต้องดีขึ้น แม้ว่ามีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นก็ตาม (ศรชัย ไทรชมภู และคณะ, 2548)

ในขณะที่มุมมองของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2557) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยมเพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอแต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด หรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืน

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกับการสร้างความสมดุลของการพัฒนานั้น เป็นการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ และการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมอย่างเสมอภาคกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอย่างชาญฉลาด ซึ่งจะต้องตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนชนบทธรรมนิยมประเพณี ให้สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นไว้ให้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป(สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, 2550)

ดังนั้นจึงสรุปความหมายของ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ว่า เป็นความสัมพันธ์กันของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม นำไปสู่ความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่ดำรงไว้ซึ่งโครงสร้าง ความสัมพันธ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือตัวตนที่แท้จริงของชุมชน ด้วยการปรับวิธีการจัดการให้เข้ากับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก โดยมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรม น้อยที่สุด

2.1.3.1 เป้าหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นสิ่งที่การพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกๆ ด้านต้องให้ความสำคัญ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ใน 3 ส่วนดังต่อไปนี้

1) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนับได้ว่าอยู่ในขั้นวิกฤตอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยปราศจากการจัดการที่ดีพอ จึงส่งผลให้ทรัพยากรเกิดความเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงต้องร่วมมือกัน

อย่างเต็มที่รวมไปถึงการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการวางแผนและการจัดการที่ดีพอที่จะไม่ส่งผลกระทบไปถึงสิ่งแวดล้อมได้ อีกทั้งควรเร่งช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพทางธรรมชาติให้คงเดิมไว้ให้มากที่สุด

2) ความยั่งยืนของสังคมและวัฒนธรรม สังคมและวัฒนธรรมไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ได้รับผลกระทบจากกระแสวัฒนธรรมตะวันตกจนน่าเป็นห่วงว่าเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมไทยจะเลือนหายไปในที่สุด จึงเกิดความพยายามที่จะฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่ต่อไป จึงถือว่าเป็นเป้าหมายอีกด้านหนึ่งที่การจัดการท่องเที่ยวเพื่อบ่มบ่มสังคมที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึง

3) ความยั่งยืนของเศรษฐกิจ เมื่อมีการจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม และวัฒนธรรม สภาพของการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะเกิดการพัฒนาขึ้นไปด้วย ถึงแม้ว่าจะไม่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่รวดเร็ว หรือก้าวกระโดด แต่ก็สามารถเกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจแบบค่อยเป็นค่อยไป ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนมากกว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบอื่นๆ

จากเป้าหมาย 3 ส่วนสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึง จึงทำให้ลักษณะของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น มีข้อสังเกตที่สำคัญ 3 ประการคือ

1) เป็นการท่องเที่ยวที่ **คำนึงถึงคุณภาพ** ได้แก่คุณภาพในการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน คุณภาพของประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว และคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

2) เป็นการท่องเที่ยวที่ **คำนึงถึงความต่อเนื่อง** ในการจัดการท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวสม่ำเสมอ และความต่อเนื่องในการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน

3) เป็นการท่องเที่ยวที่ **คำนึงถึงความสมดุล** ระหว่างอุปสงค์ (Demand) หรือความต้องการของนักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชน กับอุปทาน (Supply) หรือทรัพยากรการท่องเที่ยว และศักยภาพของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยว

2.1.3.2 หลักการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การพัฒนาจะต้องเปลี่ยนไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น ไม่ใช่เปลี่ยนเพียงได้ชื่อว่า เปลี่ยน พัฒนาจึงไม่ใช่การเปลี่ยนไปจากเดิม แต่ต้องวางอยู่บนฐานของ ตัวตน ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวจึงต้องผ่านกระบวนการจัดการและพัฒนาองค์ประกอบทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวต้องใช้องค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ในเชิงบูรณาการ ทั้งด้านกฎหมายเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การตลาด การเกษตร การจัดการ จิตวิทยา ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการต่าง ๆ ต้องมีทั้งเชิงรุก และเชิงรับ โดยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวบนฐานของทรัพยากรที่

มีอยู่และเกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งเป็นหนทางสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552) โดยมีแนวทางและหลักเกณฑ์ดังนี้

1) สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาและบริหารจัดการ นอกจากนี้สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้าร่วมในการดำเนินการตามแนวทางและกลยุทธ์ที่ได้กำหนดขึ้น รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านบริการการสาธารณสุขปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2) การวางแผนระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าพื้นที่นั้น ๆ จะไม่เสียหายจากการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพียงเพื่อประโยชน์ระยะสั้นและละทิ้งไปเมื่อนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจหมดความสนใจและย้ายไปที่อื่น การวางแผนระยะยาวจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในเชิงรุกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่ และช่วยสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของท้องถิ่น

3) กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับต่างๆ และ นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

4) ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวและนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ทั้งการขนส่ง ที่จอดรถ ความสามารถในการรองรับด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ความสามารถในการกำจัดของเสีย จะต้องได้รับการพิจารณาร่วมกับแผนการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

5) การวางแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องปรับเปลี่ยนจากแนวคิดเดิมที่เน้นการเติบโตของอุตสาหกรรมมาเป็นการให้ความสำคัญกับโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพ พัฒนารายได้รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น การจัดหางานที่ดีและเหมาะสมกับคนในพื้นที่ควรเป็นส่วนหนึ่งของภาพรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ และหนึ่งในกระบวนการจ้างงานที่มีคุณภาพนั้น คือการให้โอกาสคนในท้องถิ่นเข้ามาร่วมบริหารจัดการ โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ นอกจากนี้ การให้การศึกษา การฝึกอบรมกับคนในท้องถิ่น และการให้โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบธุรกิจ เป็นส่วนสำคัญของนโยบายการพัฒนาประเภทนี้ด้วย

6) การกระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็นไปอย่างกว้างขวางในแต่ละพื้นที่ มีการพัฒนาการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนการมี

ส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการวางแผน การพัฒนาและการดำเนินงานบริหารทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริการด้านต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่าง ๆ

7) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องให้ความเสมอภาคระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องเกิดขึ้นทั้งในคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับคนรุ่นต่อไป ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะต้องหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรที่ไม่สามารถนำกลับมาสู่สภาพเดิมได้

8) การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจากแต่ละธุรกิจหรือการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใด ย่อมมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการหรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

9) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรอบรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณชน ตลอดจนส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจ การประกอบอาชีพและความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ

10) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และโอกาสในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ กิจกรรมต่าง ๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวขณะที่ยังยึดมั่นในหลักการอื่น ๆ ของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

11) การทำการตลาดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ โดยมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

12) ความกลมกลืนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นระหว่างนักท่องเที่ยว สถานที่และชุมชน องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่และความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและมนุษย์ ตลอดจนการตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล ชุมชนท้องถิ่นและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรไม่แสวงหากำไรที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

13) มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ จะต้องได้รับการพิจารณาโดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัด และการพัฒนาด้านกายภาพ ธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม จะต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม แผนและการดำเนินงานใด ๆ ควรได้รับการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม

14) ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวจะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่มีผลกระทบน้อย

15) กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานสากล

16) จะต้องมีการพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการประเมินผลกระทบ นอกจากนี้ต้องมีการสร้างประมวลจรรยาบรรณในการปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาดัชนีชี้วัดและขีดจำกัดสำหรับใช้ชี้วัดผลกระทบและความสำเร็จของโครงการท่องเที่ยว กลยุทธ์สำหรับปกป้องและติดตามตรวจสอบเป็นสิ่งจำเป็น หากชุมชนต้องการปกป้องรักษาทรัพยากรซึ่งเป็นฐานสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยวของพวกเขา

2.1.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนงานวิจัยเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่

รายงานผลการศึกษาตามแผนการวิจัยการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือกรณีศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ของดวงพร อ่อนหวาน และคณะที่ได้รับเงินอุดหนุนโครงการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในปี 2555 ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2556) ผลการค้นหาค้นหาแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จากหมู่บ้านเป้าหมาย ทั้ง 3 หมู่บ้านจำนวน 21 คน โดยแบ่งเป็น บ้านวัดจันทร์ จำนวน 8 คน บ้านดงสามหมื่น จำนวน 8 คน และบ้านเสาแดง 5 คนโดยผลจากกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มทำให้กลุ่มแกนนำพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการทำงานเป็นทีม มีศักยภาพเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยสังเกตได้จากหลังจากมีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นมีการจัดโครงสร้างกลุ่มและคัดเลือกคณะกรรมการตามโครงสร้างที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคน มีการสร้างกฎกติกาต่างๆ ของกลุ่ม การกำหนดอัตราค่าบริการและการจัดสรรรายได้สู่ชุมชนและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบันทึกเอกสารต่างๆ ที่จำเป็น เช่น บันทึกการประชุม บันทึกการรับ-รายจ่าย บันทึกทะเบียนสมาชิก บันทึกคิวนำเที่ยว เป็นต้นทั้ง 3 ชุมชนเกิดฐานข้อมูลทรัพยากรเพื่อนำมาค้นหาของดีจุดเด่น

เป็นเส้นทางและกิจกรรมในโปรแกรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของ 3 ชชาติพันธุ์ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา คือ ปกาเกอญอ ม้ง และ ลีซู

และในปี 2559 ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ นำเสนอผลการวิจัยตามแผนงานการสร้างความรู้และเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ กรณีศึกษาอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (ระยะที่ 2) มีวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยนี้สอดคล้องกับโครงการย่อย คือ เพื่อขยายผลการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านการจัดการความรู้อย่างมีส่วนร่วม และเพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มการท่องเที่ยวเดิม 4 กลุ่ม ตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ด้าน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกกลุ่มเป้าหมายการขยายผลการคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายการขยายผลและกลุ่มตัวอย่างใช้แบบเจาะจงใน 3 ตำบลของอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ คือ ตำบลบ้านจันทร์ ขยายผลในหมู่บ้านบ้านเด่นและบ้านหนองเจ็ดหน่วย ตำบลแจ่มหลวง ขยายผลในหมู่บ้านบ้านห้วยบะบ๋า และตำบลแม่แดด ขยายผลในหมู่บ้านบ้านห้วยปู กลุ่มสองกลุ่มเป้าหมายในชุมชนท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่แล้วจำนวน 4 กลุ่ม ใน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านจันทร์ กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนดงสามหมื่น ตำบลแจ่มหลวง กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาแดง

ผลการศึกษานำเสนอตามกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มแรกกลุ่มเป้าหมายการขยายผล ผลการวิจัยทำให้ 1) ได้พี่เลี้ยงชุมชนจากกลุ่มท่องเที่ยวเดิมทั้ง 4 กลุ่ม จำนวน 5 คน 2) ได้เครื่องมือเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กลุ่มท่องเที่ยวใหม่ ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพชุมชนการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรชุมชนและการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 3) ได้เส้นทางท่องเที่ยวใหม่ 3 เส้นทางใน 3 ตำบล 4) ได้แกนนำในการจัดการท่องเที่ยวใน 3 ตำบล 5) มีสมาชิกมาให้บริการเป็นนักสื่อความหมายท้องถิ่น ที่พักแบบโฮมสเตย์มีโปรแกรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ใน 3 ตำบล และผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแกนนำก็พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการพัฒนามากกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนกลุ่มที่สองกลุ่มเป้าหมายในชุมชนท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่แล้วภายหลังการพัฒนาศักยภาพแล้วพบว่า ผลการประเมินตนเองตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 5 ด้านมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น สามารถนำเสนอในส่วนที่มีการพัฒนาและมีหลักฐานปรากฏรายด้านได้ดังนี้ ด้านที่ 1 การจัดการอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น มีการปรับโครงสร้างการบริหารให้เหมาะสมเกิดประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นต้นด้านที่ 2 การกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นสังคมและคุณภาพชีวิต เช่น มีการนำสมุดควมาใช้เพื่อให้เกิดการความโปร่งใสและกระจายรายได้แก่สมาชิกอย่างเป็นธรรม เป็นต้นด้านที่ 3 การ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม เช่น มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่น่าสนใจ วิถีชีวิตชาติพันธุ์ เป็นต้น ด้านที่ 4 การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน เช่น มีฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นระบบมากขึ้น เป็นต้น และด้านที่ 5 การบริการและมีความปลอดภัยของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีการออกแบบโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของชุมชน ฤดูกาลและเวลา เป็นต้น

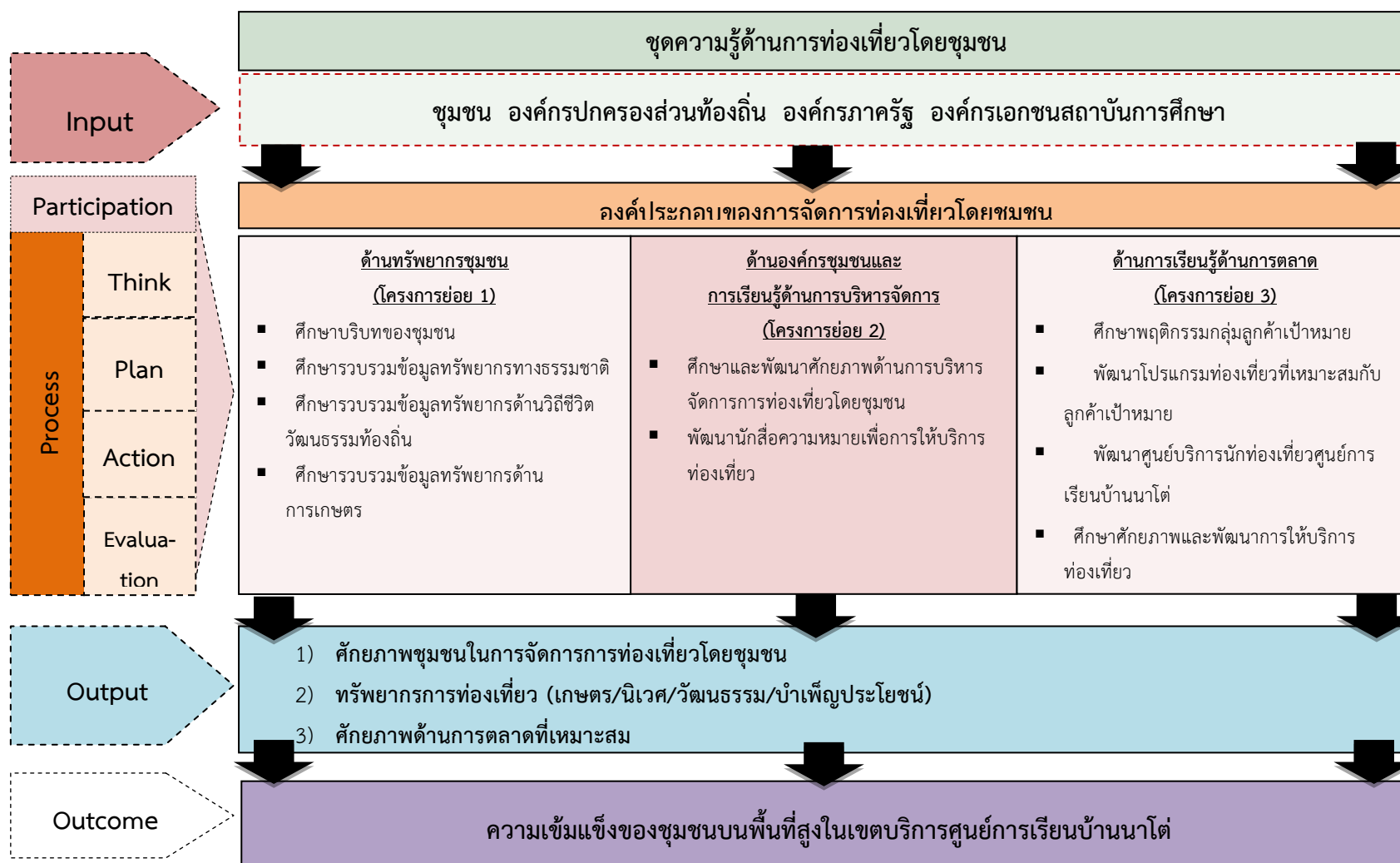
ผลจากการวิจัยตามแผนงานวิจัยที่ดำเนินการวิจัยในพื้นที่อำเภอกัลยาณิวัฒนาอย่างต่อเนื่องนี้ทำให้ชุมชนที่รวมตัวกันจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีศักยภาพที่สามารถดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในพื้นที่ได้ อันจะนำมาซึ่งความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์สืบต่อไปจนถึงคนรุ่นหลัง ตามแนวความคิดของชุมชนเข้มแข็งของ ประเวศ วะสี (2555) ที่กล่าวไว้ว่าชุมชนคือการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันคือสังคม สังคมเข้มแข็งนำมาซึ่งความยั่งยืน และสังคมเข้มแข็งต้องเริ่มที่ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งงานวิจัยนี้มีแนวคิดที่จะสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังในการไปสร้างให้สังคมระดับต่างๆ เข้มแข็งต่อไป ซึ่งคาดหวังว่าความเข้มแข็งทั้งของชุมชนและสังคมจะเป็นส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับประเทศได้ด้วย

นอกจากนี้ นกมล นพรัตน์ (2551) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ปัจจัยเรื่องการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว แรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐด้านการท่องเที่ยว และการได้รับการชักชวนจากบุคคล หรือหน่วยงานในภาครัฐภาคเอกชน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประชาชนมากกว่าปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ ทักษะคติของประชาชนต่อการท่องเที่ยว ประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และการตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้พบว่า ปัญหา และอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาก ได้แก่ 1) ขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดี 2) แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมไม่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ 3) สิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิทัศน์เสื่อมโทรม 4) เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการการท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น

ผลการวิจัยทั้ง 3 เรื่องข้างต้นสะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญว่า การพัฒนากลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อให้สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้โดยคนในชุมชนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพราะจะช่วยสร้างความตระหนักถึงการจัดการอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยว รวมถึงการกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นสังคมและคุณภาพชีวิต ซึ่งในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจะเห็นว่าต้องสอดคล้องในทุกมิติ ได้แก่ด้านเศรษฐกิจด้านสังคมและองค์กรชุมชนด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 กรอบแนวคิดของแผนการวิจัย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่จะนำไปสู่การธำรงรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่น ชุมชน สังคม และของชาติสืบต่อไปได้ซึ่งพื้นที่ชุมชนนาโตเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอารยธรรมที่หลากหลายของวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีที่น่าสนใจและด้วยเหตุจากพระราชดำริที่สมเด็จพระเทพฯ มีพระประสงค์จะให้พัฒนาเยาวชนและคนในชุมชนเมื่อจบการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาแล้วให้ประกอบอาชีพอยู่ในถิ่นฐานของตนเอง คณะผู้วิจัยจึงได้นำหลักการตามแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเชิงสหวิทยาการเพื่อสร้างองค์ความรู้ให้ชุมชนในพื้นที่บริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอันทรงคุณค่าอย่างเหมาะสมและยั่งยืนซึ่งมีกรอบแนวคิดของแผนงานวิจัยภายใต้หลักการองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดของแผนงานวิจัย

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 โครงการวิจัยย่อย ได้แก่ 1) การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย 2) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย และ 3) การตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในพื้นที่ศูนย์การเรียนบ้านนาโต สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย และหมู่บ้านที่อยู่ในเขตพื้นที่บริการของศูนย์การเรียนบ้านนาโต จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ตาบลแม่สลองใน อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

แผนงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) ที่ประยุกต์รูปแบบการวิจัยและพัฒนา และการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นระเบียบวิธีในการศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดยประชากรกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 เป็นประชากรที่ใช้ในการศึกษาของโครงการวิจัยย่อยทั้ง 3 โครงการ คือโครงการวิจัยย่อยที่ 1, 2 และ 3 ส่วนประชากรกลุ่มที่ 3 เป็นประชากรที่ใช้ในการศึกษาของโครงการวิจัยย่อยที่ 3 รายละเอียดประชากรที่ใช้ในการศึกษาทั้ง 3 กลุ่มมีดังนี้

กลุ่มที่ 1 บุคลากร นักเรียน และนักศึกษา ของศูนย์การเรียนบ้านนาโต ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลแม่สลองใน อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย โดยบุคลากรประกอบด้วย อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ของศูนย์

กลุ่มที่ 2 ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ตาบลแม่สลองใน อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย โดยประกอบด้วย แกนนำชุมชน สมาชิกองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่องค์กรรัฐบาลและองค์กรเอกชนกลุ่มเยาวชนกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มแม่บ้าน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ศิษย์เก่าของศูนย์การเรียนบ้านนาโต และประชาชนทั่วไป

กลุ่มที่ 3 นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ และเคยมีประสบการณ์ท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างๆ

ตารางที่ 1 กลุ่มประชากรในการศึกษาวิจัย (กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2)

หมู่บ้าน	จำนวนประชากร
บ้านนาไต่	892
บ้านโป่งไฮ	339
บ้านห้วยกระ	814
ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่*	53

ที่มา: ผู้นำหมู่บ้านและหัวหน้าศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ (สัมภาษณ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2559)

*ประชากรในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ประกอบด้วย

1. บุคลากร ประกอบด้วย

1.1 หัวหน้าศูนย์	จำนวน 1 คน
1.2 ครู	จำนวน 6 คน
1.3 เจ้าหน้าที่	จำนวน 2 คน
1.4 คนงาน	จำนวน 1 คน

2. นักเรียนและนักศึกษา

2.1 นักเรียน	จำนวน 40 คน
2.2 นักศึกษา	จำนวน 3 คน

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จากประชากรกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกโดยใช้หลักเหตุผลและพิจารณาคุณสมบัติของผู้วิจัย โดยมีเกณฑ์การเลือกคือ เลือกตัวอย่างที่มีความสมัครใจ และมีศักยภาพในการให้ข้อมูลและการทำงานร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการวิจัย ส่วนประชากรกลุ่มที่ 3 โดยใช้วิธีการคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Yamane แล้วใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญโดยเลือกนักท่องเที่ยงที่มีประสบการณ์ท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนต่างๆ จำนวน 400 ตัวอย่าง แล้วใช้วิธีสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้นำเที่ยวและผู้ประกอบการ จำนวน 10 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์มีทั้งเครื่องมือที่เพื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ มีดังนี้

3.1.1 ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

3.1.1.1 แบบสำรวจ (Survey Form) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1.1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของประชากรในพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหลักปัจจัยเสริมภายในและภายนอกชุมชน

3.1.1.3 แบบสัมภาษณ์ประสบการณ์ในการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมาด้วยการ Focus group และ In-depth interview

3.1.1.4 การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA : Participatory Rural Appraisal) ด้วยเครื่องมือหลากหลายตามเนื้อหาหลักและสถานการณ์

3.1.1.5 ถอดบทเรียน (Lesson Learned) จากการศึกษาดูงาน หรือหลังทำกิจกรรมต่างๆ เสร็จสิ้น

3.1.1.6 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1.1.7 กระบวนการระดมสมอง (Brain Storming) ใช้ในการร่วมกันสรุปผลการเรียนรู้และร่วมกันวางแผนอย่างเหมาะสม

3.1.1.8 แบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม (Behavioral Observation) โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

3.1.1.9 องค์ประกอบและขั้นตอนการจัดทำแผนการตลาด และการจัดตั้งศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว

3.1.2 ในการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อน-หลัง Pre-test, Post-test) เพื่อวัดความรู้ของแกนนำก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา

3.1.2.1 แบบวัดทักษะในการให้บริการ (Skill testing) เพื่อวัดความสามารถในการให้บริการของชุมชน ในด้านทักษะการบริการและการสื่อความหมาย

3.1.2.2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ดังนั้น การวิจัยจะใช้การวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ควบคู่กันไปด้วยต่อไป ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายหลักเป็นกลุ่มแกนนำในชุมชนที่จะเป็นตัวแทนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 3 กลุ่มประชากร ตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ 3 ด้าน ดังนี้

3.3.1 ด้านทรัพยากรในพื้นที่ เนื้อหาที่เก็บรวบรวมประกอบไปด้วยรายละเอียดดังนี้

3.3.1.1 บริบทของชุมชน

3.3.1.2 ทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่

3.3.1.3 ด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่นประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

3.3.1.4 ด้านข้อมูลทรัพยากรด้านการเกษตร

3.3.1.5 ด้านปัจจัยเสริมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.3.2 ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว เนื้อหาที่เก็บรวบรวมประกอบไปด้วยรายละเอียดดังนี้

3.3.2.1 วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน หาแกนนำในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการมีภาวะผู้นำ ประกอบด้วยตัวแปร เพศ อายุ รายได้ การศึกษา อาชีพ การทำงานเพื่อชุมชน การสื่อสารในชุมชน ความมีบารมีในชุมชน ตลอดจนศึกษาถึงปัจจัยเสริมภายในชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สิ่ง

3.3.2.2 ศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ใน 3 ประเด็นหลัก คือ

1) การบริหารจัดการกลุ่ม เช่น (1) การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยเทคนิค AIC เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ศักยภาพในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค พร้อมกับการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามความสมัครใจ (2) การฝึกทักษะภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม (3) การจัดโครงการสร้างองค์กรและการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดและสมัครใจ (4) การสื่อสารในชุมชน และ (5) การบันทึกเอกสารที่จำเป็นเบื้องต้น เป็นต้น

2) พัฒนานักสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อสร้างนักสื่อความหมายที่มีทั้งความรู้และทักษะ สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน ความเกี่ยวข้องระหว่างวิถีชีวิตกับธรรมชาติได้อย่างน่าสนใจ รวมถึงมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการให้บริการกับนักท่องเที่ยว

3) การให้บริการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวตามบริบทที่ชุมชนสามารถให้บริการได้อย่างเหมาะสม

3.3.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.3.2.4 ความรู้และทักษะด้านการบริหารจัดการของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3.3.2.5 ทักษะคตินักท่องเที่ยวต่อทักษะในการนำเที่ยวและการให้บริการด้านการท่องเที่ยว

3.3.2.6 ทักษะคตินักท่องเที่ยวต่อการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3.3.3 ด้านการตลาด เนื้อหาที่เก็บรวบรวมประกอบไปด้วยรายละเอียดดังนี้

3.3.3.1 ศึกษาปัจจัยข้อมูลส่วนบุคคล พฤติกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนในพื้นที่เขตบริการของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

3.3.3.2 ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดของหน่วยบริการการท่องเที่ยวศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

3.4 การวิเคราะห์ และตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งจะทำให้การตรวจสอบความครบถ้วนของตัวแปรที่เกี่ยวข้องและความครบถ้วนของข้อมูลที่เก็บรวบรวม โดยตรวจสอบให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) มัธยฐาน (Median) พิสัย (Range) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

3.4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

3.5 การแปลผลข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ การแปลผลตัวแปรที่เกี่ยวข้องด้วยการนำค่าที่ได้จากการประมวลผลไปเปรียบเทียบกับค่าที่กำหนดไว้ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ การแปลผลด้วยการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผล แล้วสรุปผลทั้งจากการแปลผลข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ นำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย

แผนงานวิจัยเรื่องการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโตอำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต ให้เกิดมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเหมาะสม 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับคนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง 3) เพื่อพัฒนาการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต 4) เพื่อพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต และ 5) เพื่อเสนอแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโตซึ่งผลการวิจัยนี้จะแบ่งเป็น 5 เรื่อง ได้แก่

- 4.1 ศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน
- 4.2 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4.3 การตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4.4 เครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4.5 แนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง

4.1 ศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน

การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโตอำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) เพื่อศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต 3) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต และ 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาโต ซึ่งผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาด้านข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การทำความเข้าใจกับชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากนั้นจึงหาแนวร่วมเพื่อเป็นแกนนำเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และกระบวนการคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยผ่านกระบวนการศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ และฝึกกระบวนการคิดเชิงปฏิบัติการเพื่อให้สามารถค้นหาข้อมูลทรัพยากรในแต่ละท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ และแผนการพัฒนาตนเองหลังจากการศึกษาดูงานสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

4.1.1.1 ชุมชนได้ทราบถึงทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเข้าใจถึงการนำสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้ว มาใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยการบอกเล่าเรื่องราวและความเป็นตัวตนของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็น ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะทางธรณีสัณฐานที่ไม่เหมือนกัน อีกทั้งการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่ถึงแม้จะมีความคล้ายคลึงกัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันตามความเชื่อของแต่ละชาติพันธุ์ ส่วนด้านวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีเอกลักษณ์ตามลักษณะของชาติพันธุ์อยู่แล้ว

4.1.1.2 แต่ละชุมชนนำเสนอของดีในชุมชนที่จะนำไปใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว จากการระดมสมองเพื่อวางแผนที่เดินดินของแต่ละชุมชนตามบริบทของแต่ละพื้นที่ดังนี้ 1) **บ้านนาไต่** พบว่า มีข้อมูลพื้นฐานประกอบไปด้วย ทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตร ภูมิปัญญาที่น่าสนใจได้แก่ หมอสมุนไพร และหมอดนวดจับเส้น ส่วนด้านวัฒนธรรม พบว่ามีสถานที่สำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้า และวัดผุดผ่องธรรมมาราม เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของคนไทยใหญ่ เป็นศูนย์รวมกิจกรรมและประเพณีต่างๆ ของชุมชน 2) **บ้านโป่งไฮ** พบว่า มีข้อมูลพื้นฐานประกอบไปด้วย ทรัพยากรธรรมชาติที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ ส่วนด้านวัฒนธรรมพบว่าในพื้นที่ยังมีชาติพันธุ์ลาหู่อาศัยอยู่ร่วมกันกับอาข่าและยังมีการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้เป็นอย่างดี ส่วนด้านภูมิปัญญาพบว่าชาติพันธุ์อาข่า ยังมีวิถีการปักผ้าและการจักสานไม้ไผ่ 3) **บ้านห้วยกระ** พบว่า มีข้อมูลพื้นฐานประกอบไปด้วย วัฒนธรรมของ 2 ชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันคืออาข่าและลาหู่ ในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ามีความเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมยังคงมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ประตูลี บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า ยังมีประเพณีปีใหม่ที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ปีใหม่ไข่แดง ปีใหม่โล้งชิงช้า และปีใหม่ลูกข่าง เป็นต้น และมีพิธีกรรมที่ยังทำควบคู่ไปกับวิถีการเกษตรอีกด้วย 4) **ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่** เป็นสถานศึกษาภายใต้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย ซึ่งเปิดการเรียนการสอนในระดับปวช. และปวส. นักเรียนและนักศึกษาเป็นคนในพื้นที่ซึ่งมีหลากหลายชาติพันธุ์ พบว่า มีข้อมูลพื้นฐานประกอบไปด้วย พื้นที่ที่จัดสรรไว้สำหรับการทดลองการเกษตรสำหรับนักเรียน/นักศึกษา เช่น การ

เลี้ยงสัตว์ และการปลูกพืช รวมถึงเป็นฐานผลิตอาหารสำหรับนักเรียน/นักศึกษาที่พักในหอพักของศูนย์ฯ ซึ่งเรียกว่า “การประกอบเลี้ยง” โดยมีครูที่ปรึกษาประจำฐาน

4.1.2 ศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาด้านศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล สร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนได้มีประสบการณ์ร่วมในการสำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูล สัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ ทบทวนข้อมูลผ่านเวทีประชาคมเพื่อสรุปความเห็นชอบเกี่ยวกับข้อมูลชุมชนร่วมกัน ทบทวนข้อมูลและแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ และจัดการข้อมูลผ่านระบบสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการใช้และการพัฒนาข้อมูลต่อไป ซึ่งผลการศึกษาทำให้ทราบลักษณะของทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.2.1 ข้อมูลทรัพยากรของชุมชนบ้านนาโตะบ้านนาโตะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 20 ตำบลแม่สลองใน อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย ในปีพ.ศ. 2525 ชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามาในหมู่บ้านเนื่องจากเกิดปัญหาตามแนวชายแดนไทย-เมียนมาร์ และสภาพพื้นที่ที่ตั้งหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การอยู่อาศัย ทรัพยากรทางธรรมชาติ ประกอบไปด้วย แม่น้ำคำที่อุดมสมบูรณ์ทั้งพืชและสัตว์น้ำตามฤดูกาล ทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบไปด้วยวิถีชีวิตชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่อาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำคำ มีวิถีในการจับสัตว์น้ำในแม่น้ำคำ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาของชาวไทยใหญ่บ้านนาโตะ เช่น ศาลเจ้าเมืองศาลเจ้าประจำหมู่บ้านพระธาตุก่อเมืองเป็นต้น หมอสมุนไพรเป็นผู้มีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรค ช่างตัดเย็บผ้าไทยใหญ่จักสานจากหญ้าคาหรือไผ่สำหรับใช้มุงหลังคาของชุมชนไทยใหญ่การแสดงกาจอมเพลง (รำประกอบเพลงไทยใหญ่) นิยมใช้แสดงในงานรื่นเริงต่างๆ และอาหารไทยใหญ่ที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่มีตามฤดูกาล เช่น ถูหนาวแกงผักเหือดน้ำพริกผักกาดแห้งไข่เจียวใส่แมลงปอน้ำ เป็นต้น

4.1.2.2 ข้อมูลทรัพยากรของชุมชนบ้านโป่งไฮ บ้านโป่งไฮตั้งอยู่หมู่ที่ 21 ตำบลแม่สลองใน อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย ในปีพ.ศ. 2472 ชาวอาข่าจากประเทศเมียนมาร์อพยพเข้ามาในประเทศไทยทั้งหมด 18 ครอบครัว ทรัพยากรทางธรรมชาติ ประกอบไปด้วยจุดชมนกกล้า ค้างคาว ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าอนุรักษ์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบไปด้วยจักสานเป็นแหล่งผลิตของใช้ในครัวเรือนสำหรับชุมชนการปั่นฝ้ายเป็นการนำฝ้ายดิบมาปั่นให้กลายเป็นเส้นด้ายการทอผ้าแบบอาข่า กิจกรรมเรียนรู้วิถีถิ่นอยู่กับป่าของชาติพันธุ์อาข่า และอาหารอาข่าที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่มีตามฤดูกาล เช่น ถูฝนได้แก่ น้ำพริกถั่ววน (หนอนไม้ไผ่) รันไม้ไผ่ยาหน่อไม้สดอาหารทุกฤดูได้แก่น้ำพริกถั่วลิสงหมกไข่ เป็นต้น

4.1.2.3 ข้อมูลทรัพยากรของชุมชนบ้านห้วยกระ บ้านห้วยกระ ตั้งอยู่หมู่ที่ 26 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ทรัพยากรทางธรรมชาติ มีทั้งพืชพรรณธรรมชาติ จุดชมวิวและลำธารที่เป็นแหล่งอาหารของชุมชน เช่น พืชผัก และปลาเล็ก คนในชุมชนยังมีภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณเป็นอาหาร เป็นยาสมุนไพร เป็นพืชใช้สอย ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากคนในบ้านห้วยกระส่วนใหญ่ยังคงนับถือและมีความเชื่อในบรรพบุรุษ จึงมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับความเชื่อหลายแห่ง เช่น ประตูลู่บ้าน ศาลเจ้าอาข่า ลานโล่ชิงช้าบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น ลายผ้าโบราณชาติพันธุ์อาข่าการละเล่นสะบ้า เครื่องดนตรีทำมือเป็นเครื่องดนตรีที่ในอดีตนิยมใช้ และอาหารอาข่าที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่มีตามฤดูกาล เช่น ฤดูฝนแกงผักกาดแดงกว๋าวพู หน่อไม้ย่ำผักโขมกับเห็ดลมย่ายอดบวกับมะเขือพวงแกง อาหารทุกฤดูได้แก่วอเกาะหน่อไม้แห้ง (ต้มก่อนตาก) ห่อหมกไข่น้ำพริกมะเขือเทศ เป็นต้น

4.1.2.4 ข้อมูลทรัพยากรของชมรมชีววิถี ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เสนอให้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย พิจารณาการเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเกษตร (ปวช.) ในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง เพื่อขยายโอกาสให้นักเรียนที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงรายได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ทางด้านทิศเหนือของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย เฉลิมพระเกียรติฯ ผังตรงข้ามแม่น้ำคำ เลขที่ 55 บ้านนาโต หมู่ที่ 20 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จำนวน 28 ไร่ ในการดำเนินงาน เปิดทำการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประเภทวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ สาขางานเกษตรทั่วไป ประจำปีการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2550 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ชมรมชีววิถี ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องจากโครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย เป็นความร่วมมือกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ดำเนินกิจกรรมครบทุกด้านได้แก่ ด้านการเกษตร ด้านการปศุสัตว์ ด้านการประมง และด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้และทักษะให้กับบุคลากร นักเรียนและนักศึกษาได้ร่วมเรียนรู้และฝึกทักษะจากการปฏิบัติจริง อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้มีรายได้เสริมจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว จึงจัดตั้งกลุ่มขึ้นในรูปแบบของชมรมชีววิถี โดยมีบุคลากร นักเรียนและนักศึกษาเป็นแกนนำในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของศูนย์ฯ และเพื่อขยายผลสู่ชุมชนต่อไป ทรัพยากรของชมรมชีววิถีประกอบไปด้วย 4 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ ผลิตไข่ไก่ที่ใหม่ สด สะอาดถูกสุขลักษณะ ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี1 การใช้ EM (กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ) มาขยายเพื่อใช้ในการรดพืชและเลี้ยงสัตว์ เป็นการทำการเกษตรแบบเกื้อกูล ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี2 กิจกรรมเพาะและปลูกสมุนไพรที่รวบรวมพันธุ์พืชสมุนไพรท้องถิ่น

หลากหลายชนิดที่มีสรรพคุณแตกต่างกันไป และฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาธรรมชาติแม่น้ำคำ เป็น การศึกษาคุณภาพน้ำโดยใช้แมลงน้ำเป็นตัวชี้วัด

4.1.3. อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

การศึกษาด้านอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว มีกระบวนการศึกษาประกอบไปด้วย การ ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อคัดเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อจัดทำเส้นทาง การท่องเที่ยว ระดมความคิดในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการ พัฒนาเป็นสินค้าที่ระลึก ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

4.1.3.1 บ้านนาโตะ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีวิถีชีวิต เรียบง่าย จุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย วัด พระธาตุ ศาลเจ้าบ้าน ศาลเจ้าเมือง เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามแม่น้ำคำ หมอสมุนไพร รำวงไทยใหญ่ การ แสดงกาจอมเพลง อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ทอผ้าไทยลื้อ จักสานไม้ไผ่ จักสานไผคา การทำขนม การนวด จับเส้น ปฏิทินท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านนาโตะร่วมกันกำหนดกิจกรรมเป็นไปตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับ บริบทของพื้นที่

การระดมความคิดในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวประกอบกับความสามารถ ของแกนนำหรือการหาแนวร่วมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ชุมชนไทยใหญ่บ้านนาโตะได้แนวทางที่จะพัฒนากระเป๋าผ้าขนาดเล็กเย็บด้วยมือ ตกแต่งด้วยผ้าทอลาย ภูมิปัญญาไทยลื้อ ซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวและยังเป็นจุดหนึ่งในเส้นทางท่องเที่ยวฐาน เยี่ยมชมการทอผ้าแบบไทยลื้อ

4.1.3.2 บ้านโป่งไฮ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า เนื่องจากชุมชนได้สูญเสียผู้นำทางศาสนา ดั้งเดิม (นับถือบรรพบุรุษ) ไปจึงทำให้ ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์และบางส่วนนับถือศาสนา พุทธแทนการนับถือบรรพบุรุษ แต่ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงศาสนาก็ยังคงมีวัฒนธรรมอาข่าเหลืออยู่ จุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย เส้นทางเดินป่าอนุรักษ์ พื้นที่กว่า 2,000 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำแหล่งอาหารของคนในชุมชน ถ้ำค้างคาว วัดโป่งไฮ การดำข้าว ปูก การปั่นฝ้าย การทอผ้า การจักสานไม้ไผ่ การตีมีด ปฏิทินท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านโป่งไฮร่วมกัน กำหนดกิจกรรมเป็นไปตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

การระดมความคิดในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวประกอบกับความสามารถ ของแกนนำหรือการหาแนวร่วมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ชุมชนอาข่าบ้านโป่งไฮได้แนวทางที่จะพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิม และต้องการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม โดยสอนให้นักท่องเที่ยวร้อยเม็ดลูกเดือยที่หาได้จากลำห้วยตามธรรมชาติเป็นสร้อยข้อมือแล้วนำ กลับไปเป็นของที่ระลึก

4.1.3.3 บ้านห้วยกระ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ที่ส่วนใหญ่ยังคงนับถือบรรพบุรุษแบบดั้งเดิม จึงทำให้ยังคงวัฒนธรรมประเพณีของอาข่าดั้งเดิมที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก บทสรุปของจุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย ประตูล้อมบ้านด้านหน้าและด้านหลัง ศาลเจ้า ลานโล่ชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จักสานหวาย ปักผ้า การเล่นสะบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่ ปฏิทินท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านห้วยกระร่วมกันกำหนดกิจกรรมเป็นไปตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

การระดมความคิดในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวประกอบกับความสามารถของแกนนำที่ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและมีความสามารถในการเย็บและปักผ้าอยู่แล้วเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ชุมชนอาข่าบ้านห้วยกระได้แนวทางที่จะพัฒนาพวงกุญแจ โดยใช้ปักผ้าลวดลายของอาข่า เย็บเป็นรูปหมอนยัดด้วยใบชาตากแห้งคั่วให้หอม โดยใบชาเป็นวิธีอย่างหนึ่งของคนอาข่าซึ่งนิยมชงชาดื่ม

4.1.3.4 ชมรมชีววิถี เป็นกลุ่มที่เกิดจากสมาชิกในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตหลายชาติพันธุ์รวมตัวกันเพื่อจัดการการท่องเที่ยว บทสรุปของจุดสนใจที่แกนนำชมรมร่วมกันคัดเลือกจากฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรที่มีอยู่แล้วเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี1 การใช้ EM มาขยายเป็นฮอร์โมนในแปลงพืชต่างๆ และสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น ไก่ หมู เป็นต้น ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี2 สมุนไพรและการสกัดสารชีวภาพจากสมุนไพร และฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ ปฏิทินท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านห้วยกระร่วมกันกำหนดกิจกรรมเป็นไปตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

การระดมความคิดในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว แกนนำชมรมชีววิถี ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต มีนักเรียนและนักศึกษาหลายชาติพันธุ์ จึงร่วมกันคิดและได้ข้อสรุปว่าผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมจะเป็นของที่ระลึกมอบให้กับนักท่องเที่ยวเป็นไข่แดง เป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์อาข่า ที่ใช้สำหรับประเพณีปีใหม่ไข่แดง แกนนำเยาวชนในชมรมมีความสามารถในการทำไข่แดงซึ่งสีที่ไข่ย้อมไข่มาจากรากพืชธรรมชาติจะมีสีติดทนนาน ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการให้ไข่แดงของอาข่าหมายถึงการมอบความโชคดีให้กับคนที่ได้รับไข่ โดยจะใช้เส้นฝ้ายถักใส่ไข่เพื่อให้คล้องคอหรือถือได้สะดวกขึ้น

4.1.4 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เน้นการจัดการข้อมูลเพื่อให้ได้ทรัพยากรชุมชนที่มีเอกลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยว แล้วจัดโปรแกรมทัวร์นำร่อง (Pilot Tour) ตามจุดสนใจของชุมชนที่คัดเลือกมาเป็นโปรแกรมท่องเที่ยว เพื่อรับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ 3 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ องค์กรภาครัฐที่

เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและตัวแทนสื่อ และบริษัททัวร์ที่ให้บริการทัวร์ด้านการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นหลัก จำนวน 13 คน ผลจากการประเมินศักยภาพจุดสนใจของชุมชนจากผู้เชี่ยวชาญทำให้ได้แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ผลการศึกษารูปได้ดังต่อไปนี้

4.1.4.1 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต ผลการศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญในทัวร์นำร่องที่มีต่อจุดสนใจทางการท่องเที่ยวบ้านนาโต พบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” โดยเมื่อดูทัศนคติแยกรายกลุ่มพบว่าผู้ประเมินทุกกลุ่มมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” ส่วนผลการศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญในทัวร์นำร่องที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านนาโต พบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรมเช่นกัน

สำหรับแนวทางที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ 1) ด้านข้อมูลทรัพยากร การส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลทรัพยากรเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการบอกเล่าเรื่องราวให้ผู้มาเยือนรับรู้เข้าใจและเข้าถึงวัฒนธรรมไทยใหญ่มากขึ้น 2) ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว (1) การส่งเสริมให้ผู้ทอผ้าไทยลื้อเพิ่มมากขึ้น จะเป็นที่น่าสนใจมากกว่ามีเพียงรายเดียว (2) การส่งเสริมพัฒนากิจกรรมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวด้านวิถีการหาอาหารในลำน้ำแม่คำ เพราะน่าสนใจมากและทำให้สนุกสนาน และ (3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าไทยใหญ่จำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

4.1.4.2 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ ผลการศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญในทัวร์นำร่องที่มีต่อจุดสนใจทางการท่องเที่ยวบ้านโป่งไฮ พบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” โดยเมื่อดูทัศนคติแยกรายกลุ่มพบว่าผู้ประเมินทุกกลุ่มมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” ส่วนผลการศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญในทัวร์นำร่องที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านโป่งไฮ พบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรมเช่นกัน

สำหรับแนวทางที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ 1) ด้านข้อมูลทรัพยากร การส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรให้มากขึ้น เช่น ขั้นตอนการปั่นฝ้าย พิธีกรรมที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ระหว่างเดินศึกษาธรรมชาติ และที่มาของอาหารท้องถิ่น เป็นต้น เพราะเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวอย่างมาก 2) ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว (1) การนำชมถ้ำควรพิจารณาประเภทของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมทั้งในด้านความสนใจและความสามารถในการเข้าถึงสถานที่ (2) การเลือกอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ต้องเตรียมอาหารกลางที่ใครก็ทานได้ เช่น ไก่ทอด ไข่เจียวที่ไม่เติมส่วนผสมอื่นๆ เป็นต้น

4.1.4.3 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ ผลการศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญในทัวร์นำร่องที่มีต่อจุดสนใจทางการท่องเที่ยวบ้านห้วยกระ พบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” โดยเมื่อดูทัศนคติแยกรายกลุ่มพบว่าผู้ประเมินทุกกลุ่มมีทัศนคติอยู่ในระดับ

“ดี” ส่วนผลการศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญในทัวร์นำร่องที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านห้วยกระพบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรมเช่นกัน

สำหรับแนวทางที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ 1) ด้านข้อมูลทรัพยากร (1) การส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของตนเอง เนื่องจากเป็นจุดสนใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจที่การท่องเที่ยวไม่ใช่กิจกรรมที่ทำขึ้นเพื่อหวังผลเชิงพาณิชย์ (2) การพัฒนาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเบื้องหลังของผู้รู้ด้านการจักสานหวายและข้อมูลด้านอาหารที่มีไว้บริการ รวมถึงความเป็นมาและความหมายของชิงช้าสวรรค์ การละเล่นสะบ้า และการแสดงกระทงไม้ไผ่ 2) ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว (1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้ เช่น จักสานหวาย (2) การส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น ชิงช้าสวรรค์ การให้ลงมือทำด้วยตนเอง เช่น จักสานหวายเป็นสิ่งของเล็กๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถกลับไปใช้ได้ (3) อาหารสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติควรต้องระมัดระวัง และเตรียมอาหารกลางที่ทุกคนสามารถทานได้ เช่น หมูหรือไก่ทอด เป็นต้น

4.1.4.4 ชมรมชีวิตวิถี ผลการศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญในทัวร์นำร่องที่มีต่อจุดสนใจทางการท่องเที่ยวชมรมชีวิตวิถี พบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” โดยเมื่อดูทัศนคติแยกรายกลุ่มพบว่าผู้ประเมินทุกกลุ่มมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” ส่วนผลการศึกษาทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญในทัวร์นำร่องที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวชมรมชีวิตวิถี พบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติอยู่ในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรมเช่นกัน

สำหรับแนวทางที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ 1) ด้านข้อมูลทรัพยากร (1) การพัฒนาข้อมูลในแต่ละจุดนำเสนอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานเรียนรู้ไก่ไข่ที่มีการให้ข้อมูลน้อย (2) การนำเสนอข้อมูลโดยเยาวชนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังนั้นควรส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น 2) ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว (1) ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ ควรเตรียมพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้ทั่วถึง อาจสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ให้อาหาร เก็บไข่ไก่ หรือนำผลผลิตที่ได้จากแต่ละฐานไปปรุงอาหารด้วยตนเองเพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว (2) การพัฒนาจุดสนใจที่เป็นพืชหรือสัตว์อื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อสร้างความหลากหลายให้กับกิจกรรมมากขึ้น

4.2 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและพัฒนาศักยภาพชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 2) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยวของชุมชนรวมทั้งในพื้นที่เชื่อมโยง/ใกล้เคียง และ 3) เสนอแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ซึ่งผลการวิจัยนี้จะแบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก

ได้แก่ 1) แกนนำชุมชนท่องเที่ยว 2) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) ศักยภาพชุมชนด้านการบริหารจัดการการให้บริการทางการท่องเที่ยว และ 4) แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.2.1 แกนนำชุมชนท่องเที่ยว

การศึกษาเพื่อให้ได้แกนนำชุมชนท่องเที่ยว มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การจัดเวทีสร้างความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเวทีเพื่อค้นหาแกนนำในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การศึกษาดูงานในชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ ณ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีแกนนำจาก 3 หมู่บ้าน และจากศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต้ เข้าร่วมรวมทั้งสิ้น 22 คน โดยวางบทบาทแกนนำให้เป็นนักท่องเที่ยวและกำหนดประเด็นการเรียนรู้ การสรุปบทเรียนหลังสิ้นสุดกิจกรรมศึกษาดูงาน และการจัดเวทีถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาดูงานสู่คนในชุมชนผ่านเวทีการประชุมหมู่บ้าน เพื่อหาแกนนำผู้สนใจเข้าร่วมเป็นแกนนำเพิ่มเติม สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

4.2.1.1 การสรุปบทเรียนที่แกนนำได้รับจากการศึกษาดูงาน พบว่า แกนนำชุมชนมีความเข้าใจตามประเด็นการเรียนรู้ที่ได้รับมอบหมาย สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านการให้บริการ ได้แก่ การต้อนรับ มีทัศนคติที่ดีวางแผนนำเที่ยวดี มีเทคนิคการเล่าเรื่องดีและให้ข้อมูลชัดเจน มีที่พักแบบโฮมสเตย์ และอาหารท้องถิ่น 2) การบริหารจัดการ ได้แก่ มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมงาน มีกฎระเบียบในการทำงาน ประธานกลุ่มท่องเที่ยวมีความสามารถเรียกชาวบ้านประชุม ระดมความคิดเห็น ติดตามงาน 3) ภูมิปัญญา ได้แก่ สมุนไพรรักษาโรค จักสาน เครื่องปั้นดินเผา 4) การต้อนรับแขกผู้มาเยือน ได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยน แนะนำตัว ช่วยจัดการสัมภาระ การเล่าเรื่องราวสถานที่ต่างๆ การบริการที่ปลอดภัย สะอาด การบริการรถในชุมชน และแกนนำยังสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาดูงานมาถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนรับรู้และเข้าใจได้เอง ทำให้ได้แกนนำสนใจเพิ่มขึ้นมาร่วมกิจกรรมในระยะต่อไป

4.2.1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของแกนนำชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของแกนนำชุมชนที่ได้มาจากความสมัครใจเข้าร่วมโครงการ จากบ้านนาโต้ บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต้ มีจำนวน 40 คน พบว่า เกินกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง เกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นชาติพันธุ์อาข่า รองลงมาเป็นชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ลาหู่ จินยูนนาน และไทย ตามลำดับ เกินกว่าครึ่งหนึ่งสมรสแล้ว อายุต่ำสุด 16 ปี และสูงสุด 58 ปี แกนนำส่วนหนึ่งกำลังศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ชั้นปีที่ 1) รองลงมาจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กำลังศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ชั้นปีที่ 2) จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท ด้านอาชีพและรายได้

เกินกว่าครึ่งมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร เกินกว่าครึ่งหนึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพเสริม มีรายได้รวมต่อปี ต่ำสุด 12,000 บาท สูงสุด 200,000 บาท เกณฑ์ส่วนใหญ่ไม่ได้มีตำแหน่งในชุมชน ด้านการสื่อสาร เกินกว่าครึ่งมีทักษะการฟังอยู่ในระดับ “พอใช้” เกือบครึ่งสามารถพูดได้ในระดับ “ดี” ครึ่งหนึ่งสามารถอ่านได้ในระดับ “พอใช้” และเกินกว่าครึ่งสามารถเขียนได้ในระดับ “พอใช้” ครึ่งหนึ่งสามารถใช้เฟสบุ๊คได้ และเกินกว่าครึ่งสามารถใช้ไลน์แอฟฟลิเคชั่นได้

4.2.2 รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การวัดระดับความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวก่อนและหลังการพัฒนา พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยว โดยจากผลการวัดระดับความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวทำให้ทราบว่าเกณฑ์มาตรฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพจึงออกแบบให้เหมาะสมมีทั้งการอบรมและการฝึกปฏิบัติจริง เน้นให้เกณฑ์ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งร่วมคิดวางแผน ลงมือปฏิบัติ และประเมินผลร่วมกันตลอดการพัฒนา เพื่อให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชนและสามารถปฏิบัติได้จริงต่อไป ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.2.2.1 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต้ มีคณะกรรมการรวม 11 คน สมาชิก ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ในการทำการท่องเที่ยวของกลุ่ม มีโครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่ม โดยมี นายอ้ายสาม ไทยใหญ่ เป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้าน นายเป่าผู้ แซ่ฉิ่ง เป็นที่ปรึกษา กำหนดวิธีการสื่อสาร และการประสานงานภายในกลุ่ม การจัดการผลประโยชน์ที่กระจายอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส และ กำหนดอัตราค่าบริการการท่องเที่ยวของกลุ่ม

4.2.2.2 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ มีคณะกรรมการรวม 9 คน สมาชิก ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ในการทำการท่องเที่ยวของกลุ่ม มีโครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่ม โดยมี น.ส.หมี่ชู มาเยอะ เป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้าน นายอาจือ มาเยอะ เป็นที่ปรึกษา กำหนดวิธีการสื่อสาร และการประสานงานภายในกลุ่ม การจัดการผลประโยชน์ที่กระจายอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส และ กำหนดอัตราค่าบริการการท่องเที่ยวของกลุ่ม

4.2.2.3 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ มีคณะกรรมการรวม 10 คน สมาชิก ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ในการทำการท่องเที่ยวของกลุ่ม มีโครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่ม โดยมี นางบุญหะ อางี เป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้าน นายโยธิน เดชโชติภักดี และนายอาเหยะ มาเยอะ ศิษย์เก่า ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต้ เป็นที่ปรึกษา กำหนดวิธีการสื่อสารและการประสานงานภายในกลุ่ม การจัดการผลประโยชน์ที่กระจายอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส และกำหนดอัตราค่าบริการการท่องเที่ยวของกลุ่ม

4.2.2.4 ชมรมชีววิถี มีคณะกรรมการรวม 10 คน สมาชิกร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ในการทำการท่องเที่ยวของชมรม มีโครงสร้างการบริหารจัดการของชมรม โดยมี นายพร้อมพงษ์ ลาหู่ณะ เป็นประธาน มีครูและเจ้าหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เป็นที่ปรึกษาให้กับตำแหน่งต่างๆ ในโครงสร้างของชมรม เช่น ครูสินอังการ วงศ์เพ็ญ เป็นที่ปรึกษาให้กับตำแหน่งประธานชมรม เป็นต้น โดยในชมรมชีววิทยังมีฐานเรียนรู้ด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยว 5 ฐานเรียนรู้ และฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม 5 ฐานเรียนรู้ ซึ่งแต่ละฐานเรียนรู้จะมีโครงการการบริหารจัดการ คณะทำงานและที่ปรึกษา กำหนดวิธีการสื่อสารและการประสานงานภายในชมรม การจัดการผลประโยชน์ที่กระจายอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส กำหนดกฎระเบียบสำหรับสมาชิกชมรมชีววิถี และกำหนดอัตราค่าบริการการท่องเที่ยงของชมรมชีววิถี

ภายหลังสิ้นสุดกระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวแล้ว ได้วัดระดับความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวหลังการพัฒนา ผลการศึกษเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยว ทั้ง 3 หมู่บ้าน และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต พบว่า แกนนำมีคะแนนความรู้ความเข้าใจหลังผ่านกระบวนการพัฒนาเพิ่มขึ้นจากก่อนการพัฒนาทุกกลุ่ม

4.2.3 ศักยภาพชุมชนด้านการบริหารจัดการการให้บริการทางการท่องเที่ยว

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการบริหารจัดการการให้บริการทางการท่องเที่ยว มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การวัดระดับความรู้ความเข้าใจด้านการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวก่อนและหลังการพัฒนา การอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการจัดการการให้บริการทางการท่องเที่ยว เช่น การให้ความรู้การให้บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ และการให้บริการอาหารแบบท้องถิ่น เป็นต้น การอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ในชุมชน โดยเป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของแกนนำกลุ่ม สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

4.2.3.1 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต พบว่า บ้านนาโต สามารถให้บริการพาเที่ยวเส้นทางตามโปรแกรมท่องเที่ยวในชุมชนไทยใหญ่ อาหารและอาหารว่างของไทยใหญ่ แต่ยังไม่พร้อมให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ มีนักสื่อความหมายจำนวน 5 คน เกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิง และผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจด้านการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวก่อนและหลังการพัฒนาของนักสื่อความหมายบ้านนาโตเพิ่มขึ้นจากเดิม ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

4.2.3.2 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ พบว่า บ้านโป่งไฮ สามารถให้บริการพาเที่ยวเส้นทางตามโปรแกรมท่องเที่ยวในชุมชนอาข่า อาหารและอาหารว่างของอาข่า แต่ยังไม่พร้อมให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ มีนักสื่อความหมายจำนวน 8 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และผลการ

เปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจด้านการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวก่อนและหลังการพัฒนาของนักท่องเที่ยวบ้านโป่งไฮไม่แตกต่างจากเดิม

4.2.3.3 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ พบว่า บ้านห้วยกระ สามารถให้บริการพาเที่ยวเส้นทางตามโปรแกรมท่องเที่ยวในชุมชนอาข่า อาหารและอาหารว่างของอาข่า แต่ยังไม่พร้อมให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ มีนักท่องเที่ยวจำนวน 5 คน เกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย และผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจด้านการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวก่อนและหลังการพัฒนาของนักท่องเที่ยวบ้านห้วยกระไม่แตกต่างจากเดิม

4.2.3.4 ชมรมชีวิตวิถี พบว่า ชมรมชีวิตวิถี สามารถให้บริการพาเที่ยวเส้นทางตามโปรแกรมท่องเที่ยวในฐานงานฟาร์มและฐานอาชีพที่มีอยู่ในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต สามารถใช้ฐานเรียนรู้อาหารมาบริการอาหารให้นักท่องเที่ยวได้ และภายในศูนย์มีที่พักที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้อยู่แล้ว จึงจัดเป็นฐานเรียนรู้ที่พักที่นักเรียนและนักศึกษารับผิดชอบในการให้บริการภายใต้การดูแลของครูภายในศูนย์ มีนักท่องเที่ยวจำนวน 4 คน เป็นเพศหญิงและเพศชายจำนวนเท่ากัน และผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจด้านการสื่อความหมายเพื่อการท่องเที่ยวก่อนและหลังการพัฒนาของนักท่องเที่ยวชมรมชีวิตวิถีไม่แตกต่างจากเดิม

4.2.3.5 ข้อมูลด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ในชุมชน พบว่า บ้านนาโต มีร้านซ่อมรถมอเตอร์ไซด์จำนวน 1 ร้าน ร้านอาหารจำนวน 4 ร้าน และร้านค้าจำนวน 6 ร้าน บ้านโป่งไฮ มีร้านค้าจำนวน 3 ร้าน บ้านห้วยกระ มีร้านอาหารจำนวน 1 ร้าน และร้านค้าจำนวน 3 ร้าน และชมรมชีวิตวิถี ภายในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต มีที่พักให้บริการจำนวน 5 หลัง รองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 14 คน

4.2.4 แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการให้บริการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การประเมินศักยภาพชุมชนจากกิจกรรมทัวร์นาร่อง การแสดงความคิดเห็นของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนา และแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

4.2.4.1 การประเมินศักยภาพชุมชนจากกิจกรรมทัวร์นาร่อง โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 13 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตัวแทนองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสื่อ บริษัททัวร์ที่เน้นขายการท่องเที่ยวโดยชุมชน แล้วให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทัวร์นาร่องประเมินผลการปฏิบัติการนำเที่ยวและการให้บริการของแต่ละกลุ่ม

1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต้ ผลการประเมินศักยภาพชุมชนพบว่า ผู้ประเมินมีทัศนคติต่อการให้บริการในระดับ “ดี” ทุกประเด็น อันดับหนึ่ง คือ การต้อนรับนักท่องเที่ยวและความสามัคคีของกลุ่ม และการดูแลนักท่องเที่ยวตลอดเส้นทางท่องเที่ยว ส่วนทัศนคติต่อสิ่งอำนวยความสะดวกก็อยู่ในระดับ “ดี” ทุกประเด็น อันดับหนึ่ง คือ ความเหมาะสมของสถานที่แต่ละจุดนำชม

2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ ผลการประเมินศักยภาพชุมชนพบว่า ผู้ประเมินมีทัศนคติต่อการให้บริการในระดับ “ดี” ทุกประเด็น อันดับหนึ่ง คือ การต้อนรับนักท่องเที่ยวและความสามัคคีของกลุ่ม ส่วนทัศนคติต่อสิ่งอำนวยความสะดวกก็อยู่ในระดับ “ดี” ทุกประเด็น อันดับหนึ่ง คือ ยานพาหนะของชุมชนที่มีไว้บริการ

3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ ผลการประเมินศักยภาพชุมชนพบว่า ผู้ประเมินมีทัศนคติต่อการให้บริการในระดับ “ดี” อันดับหนึ่ง คือ การต้อนรับนักท่องเที่ยวและความสามัคคีของกลุ่ม และการดูแลนักท่องเที่ยวตลอดเส้นทางท่องเที่ยว และระดับ “พอใช้” คือ ทักษะในการถ่ายทอดเรื่องราวในจุดท่องเที่ยว ส่วนทัศนคติต่อสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับ “ดี” อันดับหนึ่ง คือ ความเหมาะสมของสถานที่แต่ละจุดนำชม และระดับ “พอใช้” คือ ถนนเข้าสู่จุดท่องเที่ยวมีความสะดวกปลอดภัย

4) ชมรมชีววิถี พบว่า ผู้ประเมินมีทัศนคติต่อการให้บริการในระดับ “ดี” ทุกประเด็น อันดับหนึ่ง คือ การต้อนรับนักท่องเที่ยวและความสามัคคีของกลุ่ม ส่วนทัศนคติต่อสิ่งอำนวยความสะดวกก็อยู่ในระดับ “ดี” ทุกประเด็น อันดับหนึ่ง คือ ความเหมาะสมของสถานที่แต่ละจุดนำชม

4.2.4.2 ความคิดเห็นของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนา แกนนำสะท้อนความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาศักยภาพในโครงการวิจัยนี้ 3 ประเด็น 1) ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานร่วมกับนักวิชาการ เช่น กระบวนการพัฒนากระทบต่อการเรียนการสอน ส่งผลกระทบต่อครูในรายวิชาอุปสรรคเรื่องภาษา ในกระบวนการพัฒนาบางคนฟังภาษาไทยไม่เข้าใจ ทำให้บางครั้งมีปัญหากันในกลุ่มเนื่องจากแปลความหมายไม่ถูกต้อง เป็นต้น 2) ผลที่ได้รับจากกระบวนการพัฒนา ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ได้เผยแพร่วัฒนธรรมได้รู้พื้น พื้นฟู และอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้านสังคมและชุมชน ทำให้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับหมู่บ้านอื่น เกิดความสามัคคีในกลุ่ม มีความกระตือรือร้นมากขึ้น เป็นต้น 3) ความต้องการพัฒนาของแกนนำ อยากให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจริงๆ พัฒนาบ้านโฮมสเตย์ พัฒนาตัวเองด้านการพูด พัฒนาผู้นำเที่ยวเพิ่ม เป็นต้น

4.2.4.3 แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเด็นที่ชุมชนควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม คือ 1) การบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนใน

ชุมชนเพิ่มมากขึ้น การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนตระหนักในสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อมเนื่องจากยังพบปัญหาขยะในชุมชนที่ยังไม่มีการจัดการที่ดี การกำหนดกฎระเบียบของกลุ่มและสำหรับนักท่องเที่ยวให้ชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่มและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว การพัฒนาความรู้ด้านบทบาทหน้าที่และทักษะในการสื่อสาร การใช้ภาษา และการติดต่อประสานงาน ให้กับแกนนำกลุ่มเพิ่มขึ้น 2) การให้บริการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาเยาวชนเรียนรู้ข้อมูลท้องถิ่นให้มากขึ้นเพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนเอง การพัฒนาผู้นำเที่ยวและนักสื่อความหมายให้มีความมั่นใจในการใช้ภาษาและเทคนิคการนำเที่ยว บอกเล่าเรื่องราวได้น่าสนใจ การพัฒนาทักษะในการดูแลความปลอดภัยให้กับท่องเที่ยว เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เป็นต้น การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น การเป็นผู้นำเที่ยว เป็นต้น การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านสุขอนามัยเพิ่มขึ้น เช่น ห้องน้ำ และการบริการอาหาร เป็นต้น

4.3 การตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคกลุ่มนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะเข้ามาใช้บริการของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ 2) พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโปรแกรมนำเที่ยวที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ 3) นำเสนอรูปแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ และ 4) เสนอแผนการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังต่อไปนี้

4.3.1 พฤติกรรมผู้บริโภคกลุ่มนักท่องเที่ยว

การศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคกลุ่มนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะเข้ามาใช้บริการของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า วัตถุประสงค์หลักที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างเลือกการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากที่สุด ได้แก่ เพื่อพักผ่อน รองลงมาคือ เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากผู้อื่น ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ ความสนใจส่วนบุคคลและการหลีกเลี่ยงจากการท่องเที่ยวกระแสหลัก รองลงมาคือความสนใจส่วนบุคคลและการเดินทางท่องเที่ยวกับเพื่อน ระยะเวลาที่กลุ่มตัวอย่างใช้ใน

การท่องเที่ยวมากที่สุดคือ 30 วัน รองลงมาคือ 21 วัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เลือกเดินทางท่องเที่ยวคนเดียว กิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจมากที่สุด คือ ชมธรรมชาติและภูมิประเทศ รองลงมา คือการเรียนรู้เครื่องแต่งกายและวิถีชีวิต กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับข้อมูลข่าวสารทางเว็บไซต์

4.3.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโปรแกรมนำเที่ยวที่เหมาะสม

การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโปรแกรมนำเที่ยวที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้า และจัดโปรแกรมทัวร์นำร่องซึ่งจัดร่วมกันทั้งแผนงานวิจัย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.3.2.1 โปรแกรมการท่องเที่ยวบ้านนาโต เป็นโปรแกรมท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน หนึ่งวัน และสองวัน เน้นกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตไทยใหญ่แห่งบ้านนาโต ชมและรับฟังเรื่องราวของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพของชาวไทยใหญ่บ้านนาโต แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาการป้องกันและรักษาด้วยสมุนไพรในท้องถิ่น ชมและเรียนรู้หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ การทำข้าวยาคุและการทำข้าวแคบ สนุกสนานไปกับกิจกรรมในแม่น้ำคำแม่น้ำสายหลักของบ้านนาโต ชื่นชมเครื่องแต่งกายหลากสีของชาวไทยใหญ่ เพลิดเพลินกับการแสดงทางวัฒนธรรม และรับประทานอาหารพื้นถิ่นแบบไทยใหญ่

4.3.2.2 โปรแกรมการท่องเที่ยวบ้านโป่งไฮ เป็นโปรแกรมท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน หนึ่งวัน และสองวัน เน้นกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตอันเรียบง่ายของชาวบ้านโป่งไฮ ศึกษาวิธีการทำอุปกรณ์ดักสัตว์ เรียนรู้งานจักสานอาข่า ทดลองตำข้าวปุกขนมอาข่าที่มีกระบวนการทำที่น่าสนใจและชิม ชมและเรียนรู้กระบวนการปั่นฝ้ายและทอผ้าแบบอาข่าที่หาชมได้ยาก ชมการแสดงวัฒนธรรมของชาวอาข่า นมัสการพระธาตุโป่งไฮ กิจกรรมการเดินป่าที่อุดมสมบูรณ์ของบ้านโป่งไฮ

4.3.2.3 โปรแกรมการท่องเที่ยวบ้านห้วยกระ เป็นโปรแกรมท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน หนึ่งวัน และสองวัน เน้นกิจกรรมเรียนรู้เพื่อเพิ่มความเข้าใจถึงแห่งศรัทธาของชาวเขาเผ่าอาข่าแห่งบ้านห้วยกระ หมู่บ้านที่ยังคงรักษาความเชื่อดั้งเดิมของชาวอาข่าไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ฟังเรื่องเล่าและแลกเปลี่ยนความคิดกับปราชญ์และนักสื่อความหมายท้องถิ่น ชมและเรียนรู้งานหัตถกรรมของชาวอาข่าบ้านห้วยกระ ได้แก่ งานตีมีด งานจักสาน และการปักผ้าลวดลายอาข่า ชมแหล่งทรัพยากรหญ้าคา อันอุดมสมบูรณ์และศึกษาภูมิปัญญาการสร้างบ้านหญ้าคาของอาข่า สัมผัสวัฒนธรรมการเล่นของอาข่า สร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำด้วยงานอาสาสมัครในชุมชน และเรียนรู้วัฒนธรรมผ่านอาหารแบบอาข่า

4.3.2.4 โปรแกรมการท่องเที่ยวชมรมชีวิวิถี เป็นโปรแกรมท่องเที่ยวแบบครึ่งวัน หนึ่งวัน และสองวัน เน้นกิจกรรมเรียนรู้แนวความคิดการดำเนินชีวิตแบบชีวิวิถี ฝึกทักษะการทำอาหารหมูจากหยวกกล้วย เรียนรู้ด้านพืชผักและแนวทางแห่งชีวิวิถี กิจกรรมสำรวจแม่น้ำคำ สร้างประสบการณ์ด้วยกิจกรรมอาสาสมัครในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต และรับประทานอาหารแบบชีวิวิถี

4.3.2.5 การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวใน 4 กลุ่มท่องเที่ยว ถูกนำมาพัฒนาเป็นโปรแกรมทัวร์นำร่อง 3 วัน 2 คืน โดยเป็นการจัดร่วมกันทั้งแผนงานวิจัยให้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 13 คน โดยมีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยว ดังนี้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตมีความน่าสนใจมาก อยากพักแบบโฮมสเตย์โดยเฉพาะในบ้านไม้ไผ่แบบอาข่า กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมสร้างความประทับใจได้ดี เช่น การหาปลา เป็นต้น ควรมีการวางแผนโปรแกรมให้สอดคล้องกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากลุ่มเล็กๆ และควรมีโปรแกรมเชื่อมเส้นทางระหว่างหมู่บ้าน

4.3.3 รูปแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

การศึกษารูปแบบศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย กระบวนการศึกษาดูงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฮ่องสอน สัมภาษณ์ผู้ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฮ่องสอน และการออกแบบรูปแบบศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.3.3.1 การศึกษาดูงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฮ่องสอน และการสัมภาษณ์ผู้ดูแลศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฮ่องสอน คือ นายประณต ประครองทรัพย์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน พี่เลี้ยง และทำการตลาดในนามทัวร์เมิ่งไต พบว่า แม่ฮ่องสอนมีกลุ่มชุมชนที่จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างจริงจังและสามารถทำการตลาดได้ 13 กลุ่ม ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฮ่องสอน ไม่มีรูปแบบโครงสร้าง แต่มีบทบาทหน้าที่ต่างๆ ที่เป็นภารกิจอยู่ เช่น ประสานงานทุกภาคส่วน ทำการตลาดและประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมศักยภาพชุมชน เป็นต้น และเป็นการทำงานร่วมกับทัวร์เมิ่งไต และวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

4.3.3.2 การออกแบบรูปแบบศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตัวแทนแกนนำจาก 4 กลุ่ม ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และชมรมชีววิถี ร่วมกันถอดบทเรียนรูปแบบการทำงานของศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วมากำหนดศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ภายใต้ชื่อ “ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง” โดยมี การวางแผน กำหนดเป้าหมายในการทำการตลาด เช่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนผ่านกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้น กำหนดโครงการของศูนย์ เช่น การฝึกการทำตลาดทางตรง เป็นต้น การจัดองค์การและจัดหาคนเข้าทำงาน ในที่ประชุมมีการเลือกประธานศูนย์ฯ คือ นางสาวหมีชู มาเยอะ ประธานกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ และคณะกรรมการตำแหน่งอื่นๆ กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของศูนย์ประสานงานฯ และมีการพัฒนาสื่อออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.3.4 แผนการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การพัฒนาแผนการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จากการจัดเวทีให้ข้อคิดเห็นย้อนกลับจากผู้เชี่ยวชาญทางการตลาดท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่าควรตั้งเป้าหมายทำการตลาดกับสถาบัน ได้แก่ โรงเรียนนานาชาติ หรือมหาวิทยาลัยในจังหวัดเชียงรายที่มีกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอาสาสมัคร ควรวางแผนการนำผลกำไรที่ได้จากการท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวแบ่งปันสู่ชุมชน เช่น ในรูปแบบของสวัสดิการต่างๆ ในชุมชน ควรมีการวัดผลกระทบทางอ้อมเพิ่มเติม เช่น สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวคนหนึ่งมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว อาจส่งผลต่อรายได้ของครอบครัวที่เพิ่มขึ้น แล้วนำมาซึ่งการใช้จ่ายในชุมชน การศึกษาของบุตรหลาน เป็นต้น

4.4 เครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์การศึกษาของแผนงานวิจัย เพื่อให้ได้เครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของกลุ่มท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตบริการของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การจัดประชุมเสวนาผลการดำเนินงานตามแผนงานวิจัย และพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.4.1 การจัดประชุมเสวนาผลการดำเนินงานตามแผนงานวิจัยให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแผนงานวิจัยนี้ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ตัวแทนแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวในกระบวนการวิจัยทั้ง 4 กลุ่ม ผู้บริหารเป็นตัวแทนของศอศ.ในจังหวัดเชียงราย ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงราย เช่น สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย พัฒนาชุมชนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน เป็นต้น จำนวน 43 คน และทีมวิจัย จำนวน 11 คน รวมเป็น 54 คน โดยผู้อำนวยการแผนงานวิจัยนำเสนอกระบวนการและผลการวิจัยตลอดแผนงาน ผลสะท้อนความคิดเห็นจากชุมชนทั้ง 5 กลุ่มจากการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดแผนงานวิจัย และความต้องการการพัฒนาต่อเนื่องของชุมชน จากนั้นได้ให้ผู้เข้าร่วมเสวนาแสดงความคิดเห็นรายหน่วยงานดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงความคิดเห็นรายหน่วยงาน

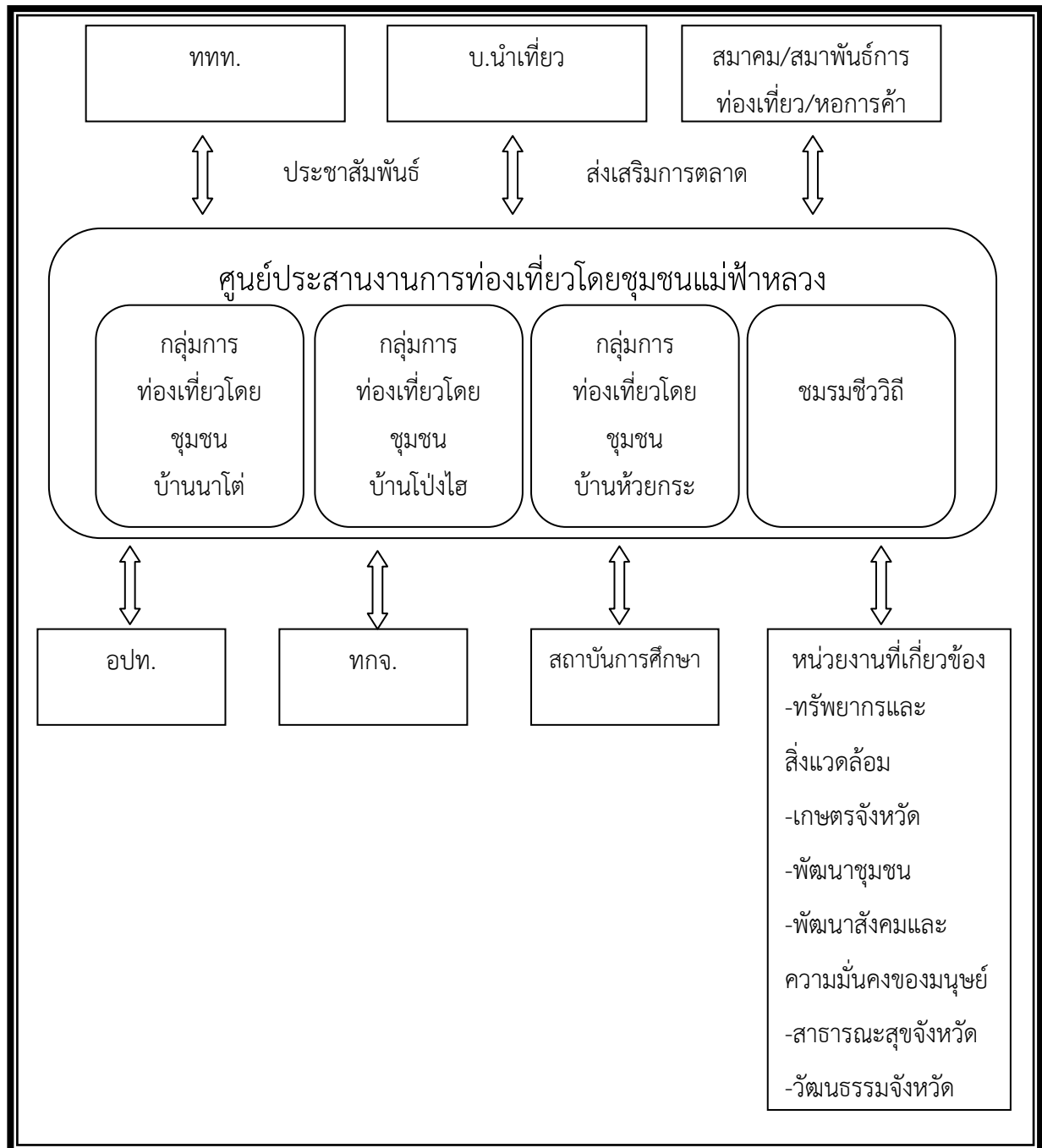
หน่วยงาน	ข้อเสนอแนะ
สมาคมอาข่า	- ชุมชนสามารถเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนกับสมาคมอาข่าได้
สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย	- ชุมชนสามารถของบประมาณความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเข้าไปได้ เป็นบุดหนุนของกรมการท่องเที่ยว

ตารางที่ 2 (ต่อ)

หน่วยงาน	ข้อเสนอแนะ
องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย	- ชุมชนสามารถเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากอบจ.เชียงรายได้
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย	- คำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ชุมชนควรสำรวจช่องทางเมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความเจ็บป่วย โดยเฉพาะชาวต่างชาติ - ที่พักและอาหาร ควรสะอาด ปราศจากโรค - ควรอบรมเรื่องสุขาภิบาลอาหาร
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย	- สิ่งสำคัญงานพัฒนา คือ ชุมชนต้องเข้มแข็ง ต้องอยู่เองได้เมื่อนักวิจัยถอยออกไป ชุมชนควรพัฒนาตนเอง อาจพัฒนาตามมาตรฐานต่างๆ ที่เหมาะสมและจะช่วยพัฒนาชุมชนได้ - เผื่อระวังการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชน ให้คงอยู่ตามอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งถ้าเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้ขาดจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวก็จะไม่สนใจมาเที่ยวอีกต่อไป
อบต.แม่สลองใน	- อบต.มีนักพัฒนาการด้านการท่องเที่ยว พร้อมทั้งจะสนับสนุนชุมชนอย่างเต็มที่ ชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกับการพัฒนาของอบต.ได้
อบต.เทอดไทย	- ชุมชนที่จะพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สามารถเข้ามาประสานความร่วมมือพัฒนาในปี 2560 ได้

4.4.2 คณะนักวิจัยสรุปผลจากผลการวิจัยและเวทีการเสวนาออกมาเป็นเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำเสนอผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเวทีการเสวนาเพื่อขอความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และได้เครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตบริการศูนย์การเรียนบ้านนาไต่ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ออกมาดังแสดงในแผนภาพที่ 3 และอธิบายเพิ่มเติมได้คือ กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 กลุ่ม และชมรมชีวิตวิถี ทำงานในรูปศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอแม่ฟ้าหลวง โดยมีหน่วยงานสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดเชียงราย สมาคมและสมาพันธ์การท่องเที่ยวและหอการค้าในจังหวัดเชียงราย และบริษัทนำเที่ยวในจังหวัด

เชียงราย ส่วนหน่วยงานสนับสนุนด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยว ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สถาบันการศึกษา รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นต้น

แผนภาพที่ 3 เครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต้ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

4.5 แนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง

วัตถุประสงค์การศึกษาของแผนงานวิจัย เพื่อให้ได้แนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง ของกลุ่มท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตบริการของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีวิธีการศึกษา ดังนี้

4.5.1 กระบวนการค้นหาแนวทางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง กิจกรรมนี้ประกอบไปด้วยการสนทนากลุ่มแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่มเพื่อสรุปผลการทำงานร่วมกันในกระบวนการวิจัยที่ผ่านมา และเวทีการเสวนาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย ซึ่งผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

4.5.1.1 คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวและสมาชิกต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการให้บริการ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ที่คองอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรม และด้านการตลาด เพราะความรู้ที่ได้รับจากกระบวนการวิจัยเป็นเพียงทฤษฎีและแนวทางในการปฏิบัติ แต่กลุ่มท่องเที่ยวยังขาดโอกาสที่จะฝึกปฏิบัติจริง เพื่อสร้างทักษะและความมั่นใจที่จะให้บริการการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

4.5.1.2 ต้องมีหน่วยงานทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนทั้งด้านการพัฒนาคน และพัฒนาด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีความจริงใจที่จะพัฒนาคนบนพื้นที่สูงและทำงานอย่างต่อเนื่องแบบบูรณาการกันด้วย ที่ผ่านมาการทำงานของหน่วยงานต่างๆ จะทำงานสนับสนุนไปตามเป้าหมายของแต่ละหน่วยงาน โดยไม่ได้คำนึงถึงบริบทและความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาของชุมชน

4.5.1.3 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนทั้งในส่วนกลางและในระดับภูมิภาค มีนโยบายที่จะสนับสนุนส่งเสริมกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างแท้จริงจะต้องมีการวางแผนการพัฒนาาร่วมกันโดยทำให้นโยบายเชื่อมโยงการทำงานแบบบูรณาการกัน และต้องเป็นนโยบายที่มีความต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการปฏิบัติได้จริง

4.5.1.4 ความต่อเนื่องจากคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะแกนนำที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพในกระบวนการวิจัยไม่ได้รับเงินตอบแทน ทำให้บางคนขาดความอดทนที่จะอยู่ในกระบวนการเพราะต้องไปประกอบอาชีพหารายได้เพื่อเจือจุนครอบครัว จึงไม่มีเวลามาเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการร่วมกิจกรรมการพัฒนา จึงต้องหาแนวทางสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรมให้เกิดขึ้นเพื่อทำให้เกิดรายได้เสริมต่อเนื่องกับคนในชุมชน จึงให้เกิดการมาร่วมทำกิจกรรมต่อไป

4.5.2 สรุปแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง จากกระบวนการวิจัยของโครงการย่อยทั้ง 3 โครงการ และกิจกรรมกระบวนการค้นหาแนวทางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูง คณะผู้วิจัยสรุปแนวทางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดย

ชุมชนเป็นเครื่องมือในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย ไว้ 2 ประเด็น คือ 1) การพัฒนาศักยภาพคนในกลุ่มท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) การพัฒนาศักยภาพคนในกลุ่มท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นข้างต้นจะต้องทำงานคู่ขนานกันไป รายละเอียดของแต่ละประเด็นมีดังนี้

4.5.2.1 การพัฒนาศักยภาพคนในกลุ่มท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดจากกระบวนการวิจัยจำนวน 4 กลุ่ม ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง รวมถึงการทำการตลาดที่เหมาะสมได้ด้วยตนเอง โดยมีศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวงเป็นองค์กรพี่เลี้ยง

4.5.2.2 การพัฒนาศักยภาพคนในกลุ่มท่องเที่ยวด้านการบริหารจัดการศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง เพื่อให้กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมตัวกันในรูปแบบของเครือข่าย โดยมีศูนย์ประสานงานฯ เป็นศูนย์กลางประสานด้านการตลาดกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีทั้งบริษัททัวร์และนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยการบริหารจัดการกลุ่มและการทำการตลาดจะทำในรูปแบบแยกรายกลุ่ม และในรูปแบบเครือข่ายผ่านศูนย์ประสานงานฯ เพื่อให้เกิดการพึ่งพาช่วยเหลือกันในระหว่างกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพกับกลุ่มที่กำลังพัฒนาหรือมีปัญหา และจะทำให้มีพลังในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ได้ดีกว่าทำงานเป็นแยกรายกลุ่มเดียวๆ โดยศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง จะบริหารจัดการในรูปแบบองค์กรอิสระจากศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เพื่อให้มีความคล่องตัวในการบริหาร ใช้จ่ายได้ที่เข้ามาเป็นเงินทุนในการบริหารจัดการกิจการภายใต้ศูนย์ประสานงานฯ มีบุคลากรทำงานให้กับศูนย์ประสานงานฯ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการประสานงานต่างๆ ทั้งกับหน่วยงานภายในพื้นที่และหน่วยงานภายนอกพื้นที่

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

แผนงานวิจัยเรื่องการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตอำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ให้เกิดมูลค่าเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเหมาะสม 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับคนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง 3) เพื่อพัฒนาการตลาดที่เหมาะสมสำหรับศูนย์บริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 4) เพื่อพัฒนาเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต และ 5) เพื่อเสนอแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

5.1 สรุปผลการวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 โครงการวิจัยย่อย ผลจากการดำเนินงานวิจัยของแต่ละโครงการวิจัยทำให้เกิดผลลัพธ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1.1 เกิดฐานข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยว 4 กลุ่มจากชุมชน 3 ชุมชน และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ตำบลแม่สลองใน อำเภอมะปายหลวง จังหวัดเชียงราย ที่แกนนำของแต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วยข้อมูลชุมชนในมิติต่างๆ ได้แก่ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยกิจกรรมการได้มาของข้อมูล 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสืบค้นข้อมูล การทบทวนข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และการติดตาม ชุมชนได้รับข้อมูลคืนเพื่อเป็นฐานข้อมูลของชุมชนในการนำไปใช้ประโยชน์อื่นๆ ต่อไป

5.1.2 เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวของแต่ละกลุ่ม ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันตามฐานข้อมูลทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ดังนี้

5.1.2.1 บ้านนาโต กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่เลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนา โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ วัด พระธาตุ ศาลเจ้าบ้าน ศาลเจ้าเมือง เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามแม่น้ำคำ หมอสมุนไพร ร้างไทยใหญ่ การแสดงกาจอมเพลง อาชีพอัฒตัยบเสื้อผ้า ทอผ้าไทยลื้อ จักสานไม้ไผ่ จักสานไผ่คา การทำขนม การนวดจับเส้น และอาหารการกินของชาติพันธุ์ไทยใหญ่

5.1.2.2 บ้านโป่งไฮ กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์อาข่าและปาดูร์กซ์ โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ เส้นทางเดินป่าอนุรักษพื้นที่กว่า 2,000 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำแหล่งอาหารของคนในชุมชน ถ้ำค้างคาว วัดโป่งไฮ การดำข้าวปลูก การปั่นฝ้าย การทอผ้า การจักสานไม้ไผ่ การตีมีด และอาหารการกินของชาติพันธุ์อาข่า

5.1.2.3 บ้านห้วยกระ กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อาข่าแบบดั้งเดิม โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ ประตูลมบ้านด้านหน้าและด้านหลัง ศาลเจ้า ลานโล้งชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จักสานหวาย ปักผ้า การเล่นสะบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่ และอาหารการกินของชาติพันธุ์อาข่า

5.1.2.4 ชมรมชีววิถี ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นเรียนรู้จากฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรที่มีอยู่แล้ว โดยกำหนดพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ และกิจกรรม ได้แก่ ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี1 การใช้ EM มาขยายเป็นฮอร์โมนในแปลงพืชต่างๆ และสัตว์ชนิดต่างๆ เช่น ไก่ หมู เป็นต้น ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี2 เน้นสมุนไพรและการสกัดสารชีวภาพจากสมุนไพร และฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ

5.1.3 กลุ่มท่องเที่ยวทั้ง 4 กลุ่ม มีผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์จากการระดมความคิดเห็นในแต่ละกลุ่ม ได้แก่ บ้านนาโต เป็นกระเป๋าผ้าขนาดเล็กเย็บด้วยมือและตกแต่งด้วยผ้าทอลายภูมิปัญญาไทยลื้อ บ้านโป่งไฮ ใช้เม็ดลูกเต๋อยจากลำห้วยตามธรรมชาติมาสอนให้นักท่องเที่ยวร้อยเป็นสร้อยข้อมือแล้วนำกลับไปเป็นของที่ระลึก บ้านห้วยกระ เป็นพวงกุญแจเย็บเป็นรูปหมอนปักกลดลายอาข่าแล้วมัดด้วยใบชาตากแห้งคั่วหอม และชมรมชีววิถี เป็นไข่แดงที่ใช้สำหรับประเพณีปีไหมไข่แดงของชาติพันธุ์อาข่า ซึ่งสืบทอดมาจากรากพืชธรรมชาติที่สีจะติดทนนาน โดยจะใช้เส้นฝ้ายถักใส่ไข่เพื่อให้คล้องคอหรือถือ ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการให้ไข่แดงของอาข่าหมายถึงการมอบความโชคดีให้กับคนที่ได้รับไข่

5.1.4 เกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 กลุ่ม ในตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง ในแต่ละกลุ่มมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่ม ดังนี้

5.1.4.1 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการจำนวน 11 คน โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรณูญิก และกรรมการ และมีที่ปรึกษา จำนวน 1 คน

5.1.4.2 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการจำนวน 9 คน โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรณูญิก และกรรมการ และมีที่ปรึกษา จำนวน 1 คน

5.1.4.3 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ จำนวน 10 คน โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรณญิก และกรรมการ และมีที่ปรึกษา จำนวน 2 คน

5.1.4.4 ชมรมชีวิตดี ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ จำนวน 10 คน โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรณญิก ประชาสัมพันธ์ นายทะเบียน และกรรมการ และมีครูและเจ้าหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา จำนวน 7 คน โดยจะทำหน้าที่ดูแลให้คำปรึกษากรรมการในตำแหน่งต่างๆ

5.1.5 เกิดระบบการบริหารจัดการภายในกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้ง 4 กลุ่ม แกนนำมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมของชุมชน มีโครงสร้างกลุ่มและคณะกรรมการตามโครงสร้างที่ตรงกับความสามารถของแต่ละคน มีกฎ กติกาต่างๆ เบื้องต้นที่จำเป็นของกลุ่ม เช่น กฎของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม กติกาเกี่ยวกับอัตราค่าบริการ และกติกากการจ้ดสรรรายได้สู่ชุมชน เป็นต้น มีความรู้ความเข้าใจและมีการจัดทำเกี่ยวกับการบันทึกเอกสารต่างๆ ที่จำเป็นเบื้องต้น เช่น บันทึกใบเสร็จรับเงิน บันทึกการประชุม บันทึกรายรับ-รายจ่าย บันทึกทะเบียนสมาชิก เป็นต้น ซึ่งการบริหารจัดการกลุ่มทำให้แกนนำมีความตระหนักถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตนหรือเฉพาะกลุ่ม มีหลักการที่ชัดเจนในการกระจายผลประโยชน์ที่กลุ่มได้รับจากกิจกรรมท่องเที่ยวไปพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มผู้นำและคนชุมชนรับทราบและยอมรับ

5.1.6 เกิดผู้นำเที่ยวท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมายเป็นอาชีพเสริมให้กับคนบนพื้นที่สูง ใน 4 กลุ่มท่องเที่ยว จำนวน 22 คน ที่มีความพร้อมในการนำเที่ยวและนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และฐานเรียนรู้ในชุมชนของตนเอง ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้ยังสามารถกระตุ้นให้ชุมชนเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และฐานเรียนรู้ ที่สามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือเป็นเครื่องมือในการนำเที่ยวได้ ทำให้เกิดความตระหนักในสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว และจะทำให้เกิดการทํานุบำรุงรักษาทรัพยากรในชุมชนให้คงอยู่สืบไป

5.1.7 เกิดเส้นทางท่องเที่ยวที่พัฒนาออกมาเป็นกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น จำนวน 4 เส้นทาง ในพื้นที่ 4 กลุ่ม โดยเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและได้รับการยอมรับจากผู้นำและคนในชุมชน ในกระบวนการพัฒนานี้มุ่งให้ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการสืบทอดภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ รวมถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะต้องสืบทอดสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

5.1.8 เกิดศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีแกนนำทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นตัวแทนแกนนำจาก 4 กลุ่มท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และชมรมชีววิถี มีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ จัดการฐานข้อมูล และกรรมการ และมีที่ปรึกษาจำนวน 5 คน คือผู้ใหญ่บ้านจาก 3 หมู่บ้าน และผู้บริหารของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

5.1.9 มีแผนการตลาดของศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ที่พัฒนาขึ้นจากการระดมความคิดเห็นของคณะกรรมการและข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 1 แผน

5.1.10 มีเครือข่ายและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง ทำงานในระดับพื้นที่ มีหน่วยงานสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการตลาด เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมและสมาพันธ์การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย เป็นต้น ส่วนหน่วยงานสนับสนุนด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยว เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น

5.1.11 มีศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง เป็นศูนย์กลางประสานด้านการตลาด รวมถึงพึ่งพาช่วยเหลือกันในการบริหารจัดการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน และการทำงานเป็นเครือข่ายในรูปศูนย์ประสานงานฯ ที่มีคณะทำงานที่ชัดเจนมีความคล่องตัวจะทำให้มีพลังในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่รวมถึงนโยบายของภาครัฐทั้งในส่วนกลางและระดับภูมิภาคที่ต้องบูรณาการและมีความต่อเนื่อง

5.2 อภิปรายผล

ในรายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว พจนา สนวนศรี (2560) ได้วิเคราะห์จุดอ่อนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้อย่างน่าสนใจ 2 ด้านซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนตามแผนงานวิจัยนี้ คือ ด้านความรู้ทักษะการจัดการการท่องเที่ยว เพราะกระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จ ต้องมีการทำงานแบบมีส่วนร่วม มีการบริหารจัดการที่ดี รวมถึงมีเป้าหมายการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันของคนในชุมชน และด้านการจัดการผลประโยชน์ เพราะการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการใช้ทรัพยากรของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว จึงต้องมีระบบการจัดการผลประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อมที่สมาชิกในชุมชนควรได้รับ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน ผลจากแผนงานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาความรู้และทักษะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการกลุ่มที่มีโครงสร้างการบริหารงานชัดเจนอย่างมีระบบการจัดการชัดเจนและโปร่งใสทั้งด้านการให้บริการการท่องเที่ยวและการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว และกำหนดเป้าหมายในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันของคนในกลุ่มทั้ง 4

กลุ่ม คือ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ รวมถึงชมรมชีววิถี ภายในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต โดยมุ่งเน้นให้เกิดการทำงานแบบบูรณาการระหว่างนักเรียน นักศึกษา ครูและเจ้าหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตร่วมกับชุมชนในพื้นที่เขตให้บริการของศูนย์ ทำงานร่วมกันผ่านศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง เพื่อสร้างรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวไม่เฉพาะคนในชุมชนแต่รวมถึงนักเรียนและนักศึกษาของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เมื่อผ่านกระบวนการวิจัยนักเรียนและนักศึกษาเหล่านี้จะเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนและมีอาชีพใหม่ๆ และแนวทางใหม่ๆ ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมให้เป็นรายได้เสริมเพิ่มเติมจากรายได้ทางการเกษตร เพื่อสนองพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ ที่ต้องการให้เยาวชนประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ของตนเองไม่ต้องย้ายถิ่นฐาน

จากกระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนบนพื้นที่สูงให้มีโอกาสได้รับประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมาทำให้เกิดรายได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ ด้วยกิจกรรมการพัฒนาที่มุ่งให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการและทุกกิจกรรม เพื่อให้ได้เรียนรู้จนเป็นความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตนเองว่าสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน เมื่อชุมชนเห็นประโยชน์ของทรัพยากรจะเกิดความรัก ความหวงแหนและช่วยกันรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ดังเช่นผลงานวิจัยของนภดล นพรัตน์ (2551) จากการศึกษาเทศบาลตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่พบว่าแรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ผลจากแผนงานวิจัยนี้ทำให้เกิดกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 กลุ่ม และ 1 ศูนย์ประสานงาน มีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจนของแต่ละกลุ่มภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติต่างๆ ที่จำเริญต้นเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในกลุ่มและนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นเสมือนกรอบในการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีความชัดเจนและโปร่งใสตรวจสอบได้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2556) ที่ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงในอำเภอกัลยาณิวัฒนา ใน 3 ตำบล 3 กลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งก็สอดคล้องกับสินธุ์ สโรบล (2546) สรุปจากบทเรียนและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือไว้เป็นขั้นตอนและในขั้นตอนหนึ่งกล่าวถึงปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตั้งแต่เริ่มต้นร่วมกันเป็นเจ้าของ มีการแบ่งงาน แบ่งกิจกรรมและความรับผิดชอบ ไปจนถึงการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างเป็นธรรม

ในกระบวนการพัฒนาคนในชุมชนของแผนงานวิจัยนี้มุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานเพื่อให้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีคุณภาพที่จะคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และพึ่งพาตนเองให้ได้ต่อไป ภายใต้ระบบการทำงานเป็นทีมด้วยความสามัคคี มีการแบ่งปัน

ผลประโยชน์ให้แก่คนในกลุ่มและในชุมชนอย่างเป็นธรรมภายในกลุ่มท้องถิ่น รวมถึงทั้ง 4 กลุ่มท้องถิ่นทำงานในรูปแบบของเครือข่ายเพื่อให้เครือข่ายทำการตลาดที่เหมาะสมและต่อเนื่องให้กลุ่มท้องถิ่น รวมถึงเป็นพี่เลี้ยงในการส่งเสริมและพัฒนากิจการการจัดการศักยภาพของกลุ่มให้ต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงพร อ่อนหวาน และคณะ (2555) ที่พบว่าการรวมตัวกันของกลุ่มท้องถิ่นเป็นรูปแบบเครือข่ายเป็นปัจจัยภายใน 1 ใน 7 ปัจจัยที่จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มท้องถิ่นได้ โดยการทำงานในรูปแบบเครือข่ายของ 4 กลุ่มท้องถิ่นมีการจัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานการท้องถิ่นโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง มีแกนนำจากทุกกลุ่มมาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหาร มีระบบการจัดการเพื่อขับเคลื่อนศูนย์ และมีการพัฒนาแผนการตลาดที่เหมาะสมขึ้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานของศูนย์ รวมถึงมีการวางรูปแบบการจัดการที่จะทำงานร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนทั้งภายในพื้นที่และนอกพื้นที่ด้านการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด และหน่วยงานสนับสนุนด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในกลุ่มท้องถิ่น ซึ่งเป้าประสงค์ต้องการให้ชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นชุมชนเข้มแข็งเพื่อขยายตัวสร้างสังคมบนพื้นที่สูงให้เป็นสังคมเข้มแข็ง ตามแนวคิดของประเวศ วะสี (2555) ที่กล่าวไว้ว่าชุมชนคือการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันคือสังคม สังคมเข้มแข็งเป็นกุญแจของความยั่งยืน และสังคมเข้มแข็งต้องเริ่มที่ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นไปตามลักษณะชุมชนเข้มแข็งหรือสังคมเข้มแข็งของ ทศนิยม (ไทธาภิรมย์) ลักษณะนิชนซซ์ (2545) ที่ประกอบไปด้วย สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และความเอื้ออาทรต่อกัน สอดคล้องกับลักษณะชุมชนเข้มแข็งของโกวิทย์ พวงงาม (2545) ที่ระบุลักษณะว่าเป็นชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นสมาชิกชุมชนมีศักยภาพมีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และยังสอดคล้องตามลักษณะชุมชนเข้มแข็งของสำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสถาบันราชภัฏ (2545) ที่กล่าวถึงชุมชนเข้มแข็งควรมีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกทุกๆ คนและหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน และมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาในระดับภายในหมู่บ้านและภายนอกในลักษณะการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม และเป็นไปตามแนวทางการสร้างชุมชนและประชาสังคมให้เข้มแข็งของสภานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2556) ที่ให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันในชุมชนและประชาสังคมที่เข้มแข็งนั้นอาจอยู่ในรูปขององค์กรหรือเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความซื่อสัตย์และไว้วางใจกัน ซึ่งก่อให้เกิดพลังขนาดใหญ่ในการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาของสังคมได้ และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและประชาสังคมในประเด็นสาธารณะที่จะมีผลต่อชีวิตของคนในชุมชนและประชาสังคม กระบวนการมีส่วนร่วม

นี้ตั้งแต่การร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจร่วมรับประโยชน์และร่วมติดตามตรวจสอบ โดยทั้งหมดของทุกขั้นตอนต้องนำไปสู่เรื่องของการเรียนรู้ของชุมชนและประชาสังคม

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

5.3.1.1 หน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง ควรหาแนวทางส่งเสริมให้ชุมชนที่เริ่มจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับโอกาสจากกองทุนพัฒนาเอสเอ็มอีตามแนวประชารัฐจังหวัดเชียงราย เพราะการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวงนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงราย ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรคุณภาพมาตรฐานสากล และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ที่ 3 การดำรงฐานวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ

5.3.1.2 หน่วยงานต่างๆ ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง ทั้งส่วนงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่ ควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของอำเภอด้านการท่องเที่ยวที่เน้นหลักการของการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านลบที่จะเกิดกับทรัพยากรในชุมชน และกำหนดแผนปฏิบัติการในแต่ละปีให้มีการบูรณาการกัน เพื่อให้การใช้งบประมาณที่มีอยู่สามารถบูรณาการในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์กับคนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริงและทรัพยากรในชุมชนเกิดความยั่งยืนสืบต่อไป

5.3.1.3 เนื่องจากอำเภอแม่ฟ้าหลวงเป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเที่ยวจำนวนมาก ประกอบกับสภาพพื้นที่ของหลายตำบลเป็นพื้นที่สูงมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและประชากรมีหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยวได้ หน่วยงานหลักและหน่วยงานสนับสนุนในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับคนในหน่วยงาน เพื่อใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชนในพื้นที่ให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อให้รักและหวงแหนทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่แล้วร่วมกันดูแลรักษาให้ทรัพยากรดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

5.3.1.4 ความยั่งยืนของชุมชนจะเกิดจากความเข้มแข็งของชุมชนที่มีความเข้มแข็งอย่างแท้จริง ชุมชนต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหน่วยงานต้องมีความจริงใจในการพัฒนาและมีความเข้าใจหลักการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วย

5.3.1.5 ความยั่งยืนของชุมชน คือการสืบทอดกิจกรรมของชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างแกนนำเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้มาต่อยอดการทำกิจกรรมการ

พัฒนาโดยต้องสร้างจิตสำนึกรักชุมชนและทรัพยากรในชุมชนของตนเอง และคิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ก็จะทำให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาได้อย่างแท้จริง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

5.3.2.1 การศึกษาเพื่อการขยายผลความรู้ไปยังพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อสร้างโอกาสให้ชุมชนที่มีศักยภาพที่จะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้ และเพื่อเพิ่มพลังในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนบนพื้นที่สูงให้ขยายวงกว้างออกไป

5.3.2.2 การศึกษาเพื่อการพัฒนาต่อเนื่องของกลุ่มท่องเที่ยวตามมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อพัฒนาการให้บริการด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาการบริหารจัดการอย่างโปร่งใส การพัฒนาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาด้านการฟื้นฟู อนุรักษ์ วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น

5.3.2.3 การศึกษาเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม่ฟ้าหลวง เพื่อการจัดการศูนย์สามารถดำเนินงานไปได้อย่างต่อเนื่องและคล่องตัว ทำให้เกิดการตลาดที่เหมาะสมสร้างรายได้เสริมแก่คนในชุมชน

5.3.2.4 การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนบนพื้นที่สูง เพื่อให้สามารถเป็นพี่เลี้ยงในการขับเคลื่อนการทำงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านการพัฒนาคนให้เป็นกำลังในการทำงานพัฒนาในพื้นที่ของตนเองต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2550. **คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน** สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์.
- โกวิทย์ พวงงาม. 2545. **การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.ม.ป.ท.**
- ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ. 2543. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจชุมชนในเขตภาคเหนือ.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ. 2555. **ตัวแบบการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคเหนือ.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ. 2556. **แผนการวิจัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือกรณีศึกษาอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (ยังไม่ตีพิมพ์)
- ดวงพร อ่อนหวาน และคณะ. 2559. **แผนการวิจัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือกรณีศึกษาอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ (ระยะที่ 2).** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (ยังไม่ตีพิมพ์)
- ทัศนีย์ (ไทยาภิรมย์) ลักษณะนิชนชัย. 2545. **การสังคมสงเคราะห์ชุมชน : มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2552. **วาระแห่งชาติเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน ปี 2552.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธนาคารโลก. (ม.ป.ป.). **รายงานการพัฒนาโลกประจำปี 2550.** ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก : <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/THAILANDINTHAEXTN/0,,contentmdk:21254585~pagepk:1497618~pipk:217854~thesitepk:486697,00.html>
- นภดล นพรัตน์. 2551. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าฝาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.** การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ. 2557. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.** พิมพ์ครั้งที่ 2

นนทบุรี: บริษัท ธรรมสาร จำกัด.

ประเวศ วะสี. 2555. ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. ครั้งที่

ที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท เครด คอมพิวเตอร์ จำกัด.

วิสาข์ สอตระกุล. (ม.ป.ป.). เยาวชน-คนรุ่นใหม่-อนาคตของสังคมคนสร้างสรรค์. ออนไลน์.

เข้าถึงได้จาก : <http://www.tcdc.or.th/src/17205>.

วีระพล ทองมา และคณะ. 2547. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชน

ในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ศรชัย ไทรชมพู และคณะ. 2548. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนวิถีชีวิต

วัฒนธรรมไทย และมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. รายงาน ผลการวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

สายรุ้ง ดินโคกสูง. 2549. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษา หาดขบา ตำบลขบา

อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สินธุ์ สโรบล (บรรณาธิการ). 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชน:แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่

ภาคเหนือ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, เชียงใหม่.

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. ม.ป.ป. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based

Tourism: CBT).(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.cbt-i.org>.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2556.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน.

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560, ม.ค. – มี.ค.). รายงานภาวะเศรษฐกิจ

ท่องเที่ยว, (ฉบับที่ 7), หน้า 53.

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน

อุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. 2545. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองชุดวิชาการวิจัย

ชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินต์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ภาพการดำเนินกิจกรรมแผนงานวิจัย

1. กิจกรรมการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่

รูปภาพชุดที่ 1 การประชุมเตรียมความพร้อมร่วมกันของหัวหน้า
โครงการวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจ วิธีการทำงาน

รูปภาพชุดที่ 2 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานแผนงานวิจัย
และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่

รูปภาพชุดที่ 3 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนงานวิจัย
กับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน

รูปภาพชุดที่ 4 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานแผนงานวิจัย
และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้กับผู้นำและประชาชนบ้านนาโต
บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ

2. กิจกรรมการศึกษาดูงานกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

รูปภาพชุดที่ 5 การประชุมหัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนกิจกรรมศึกษาดูงาน

รูปภาพชุดที่ 6 กิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่เครือข่ายการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

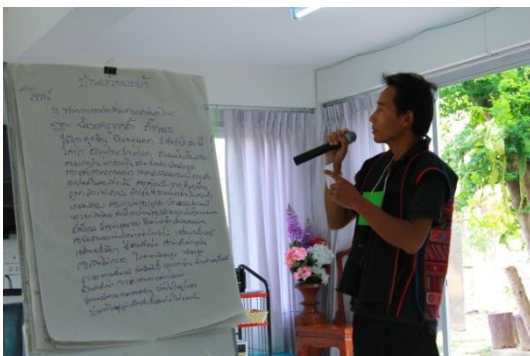
รูปภาพชุดที่ 7 กิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่บ้านแพมบก
(ชาติพันธุ์ไทยใหญ่) อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปภาพชุดที่ 8 กิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่บ้านแม่ละนา
(ชาติพันธุ์ไทใหญ่) อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปภาพชุดที่ 9 กิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่บ้านจำโป้ (ชาติพันธุ์ลาหู่)
อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปภาพชุดที่ 10 การสรุปบทเรียนของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาดูงาน
ร่วมกับคณะผู้วิจัย

รูปภาพชุดที่ 11 การประชุมทีมวิจัยเพื่อวางแผนเตรียมให้ชุมชนนำเสนอ
ประสบการณ์การศึกษาดูงานให้กับประชาชนในพื้นที่ของตนเอง

รูปภาพชุดที่ 12 ชุมชนที่ร่วมศึกษาดูงานถ่ายทอดประสบการณ์แก่ประชาชน
ในหมู่บ้านของตนเอง

3. กิจกรรมการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานของแต่ละโครงการย่อย

รูปภาพชุดที่ 13 ลงพื้นที่ติดตามการจัดกิจกรรมการอบรมนักสื่อความหมาย
เพื่อค้นหาของดีในชุมชน

รูปภาพชุดที่ 14 ลงพื้นที่ติดตามการจัดกิจกรรมการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว

รูปภาพชุดที่ 15 การประชุมทำความเข้าใจและติดตามความก้าวหน้าการ
จัดทำรายงานวิจัยรอบ 2 เดือน

รูปภาพชุดที่ 16 ติดตามแกนนำในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูล
ทรัพยากรชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

รูปภาพชุดที่ 17 ติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนและทบทวนข้อมูล
ที่ได้มาผ่านเวทีประชาคม บ้านนาไต่ บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ
และชมรมชีวิตวิถี

4. กิจกรรมการประชุมเสวนานำเสนอผลการดำเนินงานตามแผนงานวิจัย

ณ โรงแรม CVC Place วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย อำเภอเมือง เชียงราย

รูปภาพชุดที่ 18 การประชุมเสวนานำเสนอผลการดำเนินงานตาม
แผนงานวิจัย

5. กิจกรรมประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง
ตามแผนงานวิจัย

รูปภาพชุดที่ 19 ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปแนวทางการสร้างความเข้มแข็งให้
ชุมชนบนพื้นที่สูง